

NOORTE OSALUSE SUURENDAMINE

Noorte uussisserändajate osalus

Airi-Alina Allaste, Raili Nugin
Kristjan Peik, Nikolai Kunitsõn, Triin Kübar

2022

Sissejuhatus¹

Rääkides noorte osalusest, tuleb silmas pidada, et noored on heterogeenne ühiskonnagrupp, kelle eelistused, vajadused ning väärtused eristuvad, sõltudes elupiirkonnast, emakeelest, kodakondsusest, Eestis elamise staatusest ning paljudest muudest asjaoludest. Käesolev raport vaatleb noorte seast üht üsna kitsast, kuid samas kirju identiteediga gruppi – uussisserännanuid. Raporti peamine eesmärk on täita informatsioonilünka uussisserändajatest noorte osaluse teemadel, mis siiani on põhjalikult uurimata. Uussisserändaja defineeritakse Eestis sageli selle järgi, et ta on elanud siin viis aastat, eristades seeläbi neid lühiajalistest sisserändajatest, kes saavad Eestisse vähem kui aastaks.

Antud uurimus keskendubki nende uussisserändajatest noorte kogemustele ja arvamustele, kes on valdavalt olnud Eestis aasta kuni viis aastat ning ei ole oma tulevikuplaanides, sh Eestisse jäämise kavatsustes, veel kindlaid otsuseid vastu võtnud. Uuriti vaid hiljuti Eestisse rännanud õpilasi või üliõpilasi. Viimaste arv on viimastel kümnenditel jõudsalt kasvanud. Kõige suurem osakaal on magistriõppetudengitel, keda on 2022/2023 õppeaastal 2043. Kokku õpib praegu eestis tudengeid 123 riigist². Välistudengid on Eestis enamasti ajutise elamisloaga. Ajutise elamisloaga Eestis viibivad inimesi oli 2019. aastal 25 000 (sh tudengid)³. Elamislubasid jagatakse peamiselt pere- ja töörande tõttu. Õpiränne on mõnevõrra väiksem, edestades siiski ettevõtlusega seotud elamislubade arvu.⁴ Kuna tegemist on ajutiselt riigis viibivate inimestega, on nende uurimisele seni vähem tähelepanu pööratud, ehkki sellise elamisloaga inimeste hulk on seni olnud pidevas kasvutrendis. Samas on ka sellise grupi eelistuste ja arusaamade uurimine oluline, sest uuringute kohaselt jääb iga viies välistudeng pärast õpinguid Eestisse.⁵ Siin kõrghariduse saanud sisserännanute näol on tegemist segmendiga, mis on Eesti rände perspektiivist kasulik – tegemist on haritud spetsialistidega, kes panustavad Eesti arengusse. Paljud tudengid õpivad õpingute jooksul ka eesti keelt, mis aitab neil edaspidi ühiskonda integreeruda.

Et Eesti käekäiku panustada, on oluline, et sisserännanud tunneks end siin vajatuna ja väärtustatuna, teisalt ka seda, et nad oleks kursis erinevate reeglite ja toimimismehhanismidega Eesti ühiskonnas. Teisisõnu on tähtis, et nad oleks siin kohanenud ja lõimunud. Nõrga sotsiaalse sidususega inimesed võivad muutuda pessimistlikuks ja tunda end kõrvalejäetuna, samas kui sidustunud inimesed on aktiivsemad ka ühiskonnaelus osalema. Seega võib eeldada, et mida paremini on sisserännanu erinevatel viisidel elukohamaaga kohanenud ja lõimunud, seda suuremad on ka võimalused tema osalemiseks ning mida vähem, seda suurem on tõenäosus kõrvalejäetud segmendi suurenemiseks ühiskonnas.

Kohanemist ja lõimumist käsitletakse enamasti eraldi protsessidena ning ka Eestis on selle eest vastutanud seni kaks erinevat ministeeriumi – esimese eest vastutas Siseministeerium ning teise eest Kultuuriministeerium.⁶ Mõningal määral on uuritud seda, kuidas siia viimasel kümnendil elama asunud välismaalastel on õnnestunud kohaneda ning millised on peamised murekohad selles protsessis. 2018-2019.a läbi viidud uuringu järgi on üks suurimaid probleeme ligipääs teenustele kas nõrga keeleoskuse tõttu või seepärast, et avalike teenuste kättesaadavus pole selge, ei suudeta eristada riiklikke ja KOV

¹ Uurimuse on algatanud, disaininud ja korraldanud Airi-Alina Allaste, intervjuud on peamiselt läbi viinud Kristjan Peik aga ka Raili Nugin, Nikolai Kunitsõn ja Airi-Alina Allaste, transkribeeritud intervjuud on Nvivos kodeerinud Kristjan Peik ja Raili Nugin, süviti on materjali analüüsinud ja raporti kirjutanud Airi-Alina Allaste ja Raili Nugin ning intervjuu väljavõtted on tõlkinud ning raporti vormistanud Triin Kübar.

² www.studyinestonia.ee

³ Kaldur, K., Kivistik, K., Pohla, T., Veliste, M., Pertsjonok, N., Käger, A. ja Roots, M. (2019). *Uussisserändajate kohanemine Eestis*. Balti Uuringute Instituut.

⁴ Lauren, A., Orloff, B. ja Luik, E. 2021 Rände- ja kodakondsuspoliitika aastaraport. EMN Eesti

⁵ Tammaru, Kallas, Eamets 2016, Inimarengu aruanne, sissejuhatus.

⁶ 2022 koondati mõlemad funktsioonid Kultuuriministeeriumi alla.

teenuseid jne⁷. Sama uuringu raport tõdeb, et teenuste pakkumine on killustunud ning teadlikkus neist madal, samuti erineb teenustele ligipääs erinevate sihtrühmade lõikes. Ajutise elamisloaga tudengitele näiteks ei laiene mitmed kohanemisega seonduvad teenused⁸. Ent see on vaid üks kohanemisega seonduv pool ning käsitleb seda, kuidas riigil on õnnestunud toetada inimeste igapäevaseid vajadusi.

Küsimata on jäänud aga see, milliseid võimalusi on sisserrännanutel endil panustada ja osaleda selle ühiskonna kujundamisel ja kaasa rääkimisel. Käesolev uuringuraport otsibki vastust just eelkõige sellele küsimusele, keskendudes tudengitele ja õpilastele. Kuivõrd nad on huvitatud Eesti ühiskonnas kaasalöömisest? Mis seda soodustab või takistab? Kuidas mõtestavad noored, kes on saanud erinevatest lähteriikidest ning kultuuridest, kodanikuks olemist ja ühiskonnas osalemist? Kuidas see on seotud nende varasemate kogemustega? Millised on nende ootused ühiskonnale, et nad võiksid end Eestis paremini s.o täisväärtusliku kodanikuna tunda, eriti keskendudes digitaalsete võimaluste arendamisele?

Viisime uuringu läbi ajal, mil Eesti ühiskond elas läbi mitut erinevat kriisi. Alustasime intervjuude läbiviimist, mil Eestis valitses koroonapandeemia, riiklikult olid kehtestatud mitmed piirangud, sh õppetöö toimus valdavalt distantsõppe vormis. Koroonapiirangutega seonduvalt korraldati mitmeid meeleväljendusi, mille tunnistajaks olid ka uuringus osalejad. Vaevalt sai aga pandeemia taanduma asuda, kui ühiskonda vapustas Venemaa kallaletung Ukrainale veebruaris 2022. Sellele järgnesid rahvakogunemised, kus avaldati Ukrainale toetust ning needki ei jäänud intervjuueeritavatele märkamatuks. Kuigi mõlemad kriisid kindlasti mõjutasid erineval moel meie intervjuueeritavaid, ei keskendu meie uurimishuvi konkreetsetele sündmustele ega protsessidele, vaid üldisemale pildile.

Raport jätkub asjakohaste teoreetiliste lähenemiste tutvustamisega, mis aitavad käesolevat uuringut kontekstualiseerida. Pärast uuringumeetodite ja andmete tutvustamist jätkame analüüsiga, mis käsitleb uuringus intervjuueeritud uussisserännanute kohanemise ja poliitilise osaluse kogemusi, arusaamisi poliitilisest osalemisest ning mõtteid digitaalsest osalusplatvormist.

Kodanikuks olemise ja osaluse mõtestamine

Tavapärast seostatakse kodanikuks olemist õigusega valida või valituks saada teatud poliitilistes institutsioonides (parlament, valitsus, parteid ja organisatsioonid). Sellest tulenevalt on käsitletud osalust organisatsioonilise kuuluvuse või hääletamisaktiivsuse järgi⁹. Viimastel aastakümnetel on aga esile kerkinud palju lähenemisi, mis osutavad sellele, et piirid isikliku ja avaliku ning poliitilise ja mittepoliitilise vahel on hägustumas ning kodaniku eneseväljendusena saab interpreteerida erinevaid elustiilivalikuid tarbimisest mässamiseni. Niisuguse tõlgenduse järgi ei pea kodanikuaktiivsus olema seotud vaid parteipoliitikaga. Praeguseks hõlmab kodanikuna osaluse mõiste suurt hulka erinevaid tegevusi, alates traditsioonilisest valimistel oma hääle andmisest kuni vabatahtliku tegevuseni mõne ühenduse heaks ning poliitilises diskussioonis osalemisest kodanikuallumatuseni^{10, 11}.

Kodaniku tunnusoonteks (paljude teiste seas) võib lugeda oskust teistega koos töötada ja oma tegevuse eest vastutust võtta; kriitilise mõtlemise võimet; oskust ja tahet osaleda poliitikas ning oskust näha

⁷ Kaldur jt. 2019

⁸ Kaldur jt. 2019

⁹ Toots, A. ja Idnurm, T. (2018). Kodanikuosaluse mustrid eesti ja vene õppekeele koolides. Rmt: *Noorteseire aastaraamat 2017–2018. Noored ja osalus*, lk 65–90. Tallinn: Eesti Noorsootöö Keskus, Tallinna Ülikool.

¹⁰ Berger, B. (2009). Political Theory, Political Science, and the End of Civic Engagement. *Perspectives on Politics* 7 (2), lk 335–350.

¹¹ Ekman, J. ja Amnå, E. (2012). Political participation and civic engagement: towards a new typology. *Human Affairs*, 22, lk 283–300.

probleeme ja otsida neile lahendusi¹². Praegu viitavad arvukad uurimused ka sellele, et tehnoloogilised võimalused on muutnud kodanikuks olemise viise ning veebipõhine eneseväljendus on eriti noorema põlvkonna jaoks kodanikuks olemise lahutamatu osa. See on kaasa toonud hulgaliselt kodakondsuse ja kodaniku muutunud käsitlusi.

'Digitaalne kodakondsus' mõistena esineb teemat käsitlevas kirjanduses mitmete erinevate tähendusväljadega. Varasemad käsitlused digitaalse kodakondsuse teemal keskenduvad juurdepääsule veebis olevatele teenustele ja infole. Ameerika sotsiaalteadlased, eriti Mossberg kolleegidega, on oma uurimustega juhtinud tähelepanu võimalustele veebi kaudu ühiskonnas osaleda. Nad on rõhutanud, et nii nagu kirjaoskuse levik aitas kaasa demokraatia võidukäigule ja arengule, võimaldab laialdane veebikasutus paremini kodanikke kaasata. Kui kodanikel on ligipääs reaajas muutuvale riiklikule infole ning erinevatele teenustele, suudavad nad paremini ühiskonnas toimuvaga kursis olla ning ka pakkuda ise adekvaatsemad lahendusi tekkivatele probleemidele¹³.

Hilisem kirjandus on käsitlenud osaluse vormide juhtimist digikontekstides, näiteks digitaalse kodakondsusega seondult veebivahendite loomisest (poliitilise) osaluse suurendamiseks. Isin ja Rupper rõhutavad oma 2015. aastal ilmunud raamatus „Being Digital Citizen“, et on väga oluline, kuidas mõtestavad digitaalset kodanikku ametiasutused ja ühiskondlikud institutsioonid ning mida tehakse selleks, et hoogustada veebivõimaluste kasutamist kodanikuks kujundamisel¹⁴.

Digitaalset kodakondsust on mõtestatud ka käsikäes omaalgatusliku veebiosaalusega – kuidas sotsiaalmeedia võimalusi kasutatakse oma seisukohtade kujundamiseks, meeleavalduse organiseerimiseks või poliitiliseks kampaaniaks. On palju kirjandust, mis osutab sotsiaalmeedia potentsiaalile suurendada ühiskondlikku ja poliitilist osalust, eriti 'võrgustunud noorte kodanike' seas. Võrgustatud tehnoloogiate tulemusel võib muutuda osaluse loogika – traditsiooniline 'kollektiivne tegevus' asendub 'ühendava tegevusega', mis annab võimaluse nähtavaks isiklikuks panuseks, millest moodustub tervik¹⁵. Samuti on juba mõnda aega räägitud uutest kodakondsuse vormidest – näiteks kohusetundlik *versus* aktualiseeriv kodakondsus¹⁶. Kui kohusetundlik kodanik osaleb valitsuse pakutud tegevustes, väljendab oma huve organisatsioonide ja parteide vahendusel ning hangib infot peavoolumeediast, siis aktualiseeruvat kodanikku iseloomustab pigem usaldamatus poliitikute ja peavoolumeedia vastu, ta eelistab osaleda kogukondlikes võrgustikes ja väljendada oma huvisid, lähtudes individuaalsetest arusaamadest. Aktualiseeruv kodanik eelistab sageli sotsiaalmeediat traditsioonilisele meediale. 'Aktualiseeruva kodaniku' tüüp haakub Amnå ja Ekmani¹⁷ mõistega valvekodanik (*stand-by citizen*), kes hoiab ennast ärsalt kursis päevapoliitikaga ja toob poliitilisi teemasid igapäevaellu. Valvekodanik tahab ja suudab vajadusel osaleda ning aktiveerub, kui peab teemat tähtsaks või kui teda ärgitab kohusetunne ning tegevusega kaasneb tunne, et see toetab enesearengut ja on ühtlasi ühiskonna huvides. Riigivõimu kesksete tegevuste ja individuaalsema osalemise eristamisele tugineb ka mõiste 'elatud kodakondsus', mis viitab 'inimeste kogemustele ja rohkem või vähem teadvustatud kodanikuosaluse praktikatele igapäevaellu osana nii üksi,

¹² Kubow, P., Grossman, D. ja Ninomiya, A. (2000). Multidimensional citizenship: Educational policy for the 21st century. Rmt: Cogan, J. J. ja Derricott, R. (toim.). *Citizenship for the 21st Century: an international perspective on education*, lk 131–150. London: Kogan Page.

¹³ Mossberger, K., Tolbert, C. J. ja McNeal, R. S. (2008). *Digital Citizenship: The Internet, Society, and participation*. Cambridge: MIT Press.

¹⁴ Isin, E. ja Ruppert, E. (2015). *Being Digital Citizens*. London: Rowman and Littlefield.

¹⁵ Bennett, W. L. ja Segerberg, A. (2012). The Logic of Connective Action: The Personalization of Contentious Politics. *Information, Communication & Society*, 15 (5), lk 739–768.

¹⁶ Bennett, W. L. (2008). *Civic Life Online: Learning How Digital Media Can Engage Youth*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.

¹⁷ Amnå, E. ja Ekman, J. (2013). Standby citizens: diverse faces of political passivity. *European Political Science Review*, 6(2), lk 261–281.

kogukondades kui sotsiaalsetes liikumistes¹⁸. Elatud kodakondsuse üks mõõde rõhutab riikidevaheliste võrgustike ning nende tekitatud uute kodakondsussuhete tähtsust¹⁹.

Uurimuse andmed ja meetodid

Et analüüsida noorte uussisserändajate vaateid, arvamusi ning tegevusi, viisime läbi poolstruktureeritud süvaintervjuud perioodil 10.2021–04.2022²⁰. Valimisse otsisime 16–29aastaseid noori, kes parasjagu õppisid või olid vahetult kooli lõpetanud, olid Eestis olnud vähemalt kuus kuud ja kel oli intervjuerimise hetkel plaan siin elada veel vähemalt kaks aastat. Vanuseline vahemiku alumine piir lähtub eelkõige Eestis paika pandud kohalike omavalitsuse valimiste vanusest. See tähendab, et riiklikult eeldatakse, et selles eas on noor piisavalt küps, et võtta vastu otsus, kas ja kuidas täita oma kodanikukohust poliitiliste esinduste valimisel. Ehkki Eesti seaduste järgi defineeritakse noorena kuni 26 aastast inimest, defineerib Euroopa Komisjon noorena kuni 29 aastast inimest²¹ - seega tõukus ka meie uuringu vanuseline ülempiir just sellest numbrist. Valisime eelkõige tudengid ja õpilased, sest soovisime leida noori, kes on läbi haridusinstituutide seotud ühiskonnaga. Kuna paljud tudengid ka töötavad, võimaldab haridusasutustega seotud noorte uurimine avada erinevaid ühiskonnaga sidustumise prismasid. Kvalitatiivsele uurimusele omaselt soovisime tagada valimi variatiivsuse, seda nii vanuse, soo kui ka päritolumaa mõttes. Informantide seas olid noored, kes olid pärit või elanud lapsepõlves Euroopas (Saksamaa, Tšehhi, Albaania, Venemaa, Ühendkuningriigid, Soome, Ukraina), Lähis-Idas (Iraan, Saudi Araabia), Põhja-Ameerikas (USA) või Aasias (India, Pakistan, Malaisia, Sri Lanka). Valimis oli ka intervjuerituid, kes olid sündinud ühes riigis, kuid kolinud juba lapsena elama teise, ülal on loetletud mõlemad riigid. Uuringusse pole kaasatud veebruaris puhkenud sõja tõttu põgenenud Ukraina noori, sest veebruaris oli uuring juba lõppjärgus ning eesmärk oli kaasata noori, kes olid siin vähemalt aasta elanud.

Soovisime uuringusse kaasata noori eri linnadest, õppeasutustest ja õppestaadiumitest (gümnaasium, bakalaureuse- ja magistriõpe). Intervjueritavate leidmiseks levitasime (õppekavade) e-listides kutseid uurimusega liituda. Lisaks riputasime üleskutseid uuringus osaleda õppeasutuste stendidele. Mõned informandid leidsime isiklike kontaktide kaudu, kasutades muuhulgas nn lumepalli meetodit (ehk saades kontakte eelnevatelt intervjueritutel). Valimis on informante neljast Tallinna (sh rakendus)kõrgkoolist, ühest Tartu kõrgkoolist ning kahest Tartu gümnaasiumist. Kokku intervjuerisime 16 noort, kellest kahe puhul selgus, et nad ei sobi uuringu profiili (siin elatud aastate või seoste poolest), seega koosneb lõppvalim 14 noorest (vanuses 16–27), kellest seitse olid nais- ja seitse meessoost.²² Intervjuud viidi läbi põhiliselt inglise keeles, aga ka vene ja eesti keeles.

Uuringus osalenud sisserännanud said valida intervjuu tegemise aja ja koha. Arvestades COVID-19 pandeemiaga seotud terviseriske ning hõlbustamiseks osalemist, küsisime osalistelt, kas nad eelistavad teha intervjuu silmast silma või Zoomi platvormi vahendusel. Zoom intervjuu kasuks otsustasid pooled informandid. Füüsilise kohtumisega intervjuud tehti Tallinna Ülikooli ruumides ja kohvikus. Intervjuerimise eel tutvustasime teadusprojekti lähemalt, vastasime tekkinud küsimustele ning palusime luba intervjuu salvestada ja kogutud andmeid pseudonümiseeritult kasutada.

¹⁸ Kallio, K. P., Wood, B. ja Häkli, J. (2020). Lived citizenship: conceptualising an emerging field. *Citizenship Studies*, 24(6), lk 713–729.

¹⁹ Häkli, J., Kallio, K. P. ja Ruokolainen, O. (2019). A Missing Citizen? Issue Based Citizenship In City-Regional Planning. *International Journal of Urban and Regional Research*.

²⁰ Vt. täpsemalt ka LISA 1

²¹ Eurostat.eu

²² Alaealiste informantide puhul küsiti nõusolekut nende uuringus osalemiseks ka nende vanematelt.

Intervjuud salvestasime mobiiltelefoni, diktofoni või Zoomi tarkvara abil. Kõige pikem intervjuu kestis 1 tund 26 minutit ning lühim 36 minutit. Peamiselt kehtsid intervjuud umbes tunni. Teemad olid jaotatud plokkidesse: sisseelamine Eestis, informeeritus ühiskonnas kaasalöömiseks, huvi ühiskonna ja poliitika vastu, osaluskogemused ja mõtted digitaalseks kaasamisplatvormiks. Küsimuste järjekord ning sõnastus varieerusid lähtuvalt vestlusest. Intervjuu käigus esitasime ka täpsustavaid küsimusi sõltuvalt teemadest, mida informandid tõstasid. Püüdsime luua sõbraliku atmosfääri, et vältida kultuurierinevustest tekkivaid potentsiaalseid arusaamatusi ning välismaalasest küsitletu ja kohaliku intervjuueerija vahelise hierarhia rõhutamist. Andsime parima, et tekitada familiaarne ja turvaline vestlusolukord, mis omakorda võimaldas noortel lahata näiteks negatiivseid ja Eesti-kriitilisi aspekte.

Kõik intervjuud on transkribeeritud sõna-sõnalt käsitsi või kasutades kõnetuvastustarkvara (Descript, TTÜ), korrigeerides hiljem masintranskribeerimisel tekkinud vead. Intervjuude analüüsimiseks kasutasime NVivo tarkvara ning osaliselt tuginesime põhistatud teooria metoodikale. See tähendab, et kasutasime kaht intervjuude sisu korrastamise ja mõtestamise meetodit: avatud kodeerimist ja telgkodeerimist. Avatud kodeerimine sisaldas intervjuude hoolikat lugemist ning neis paiknevate teemade, tähenduslike fraaside ja terminite ning unikaalsete aspektide markeerimist. Telgkodeerimine seevastu tähendab, et otsisime erinevate intervjuude vahelisi seoseid ja koondasime avatud koodid üldistavate kategooriate alla. See võimaldas materjali struktureerida noorte kogemuste, arvamuste ja arusaamade sarnasuse alusel, jättes alles nüansid, mis üksteisest eristusid, ent olid subjektiivselt olulised.

Kohanemine pärast saabumist

Kohanemisega seonduv on väga oluline kõigi sisserännanute elus – see, millise mulje jätavad riik ja ühiskond, mõjutab paljuski seda, kas selle sootsiumi käekäigus tahetakse edaspidi osaleda või kaasa rääkida. Tähtis on see, kes aitab kohaneda, millise suhtlusõrgustiku on sisserändaja suutnud endale luua ning kui turvaliselt ja hästi ta end siinses ühiskonnas tunneb. Intervjuudes ei mainitud riigi pakutavaid kohanemisteenuseid,²³ osalt ilmselt põhjusel, et mitmed neist ei laiene meie uuritavale sihtgrupile, aga ka seetõttu, et tudengitel või perega kaasa kolivate lastel on bürokratlikud protsessid mõnevõrra lihtsamad. Ülikoolidel on välja töötatud välistudengite kohanemist toetavad standardiseeritud protseduurid ning eraldi nõustajad. Perega kaasa tulnud alaealiste puhul tegelevad ametlike protseduuridega nende vanemad.

Oluline etapp kohanemisel on leida inimesed, kes aitavad tulijat elu sisseeadmiseks (esma)vajalikuga - hankida elamine, näitavad, kuidas toimib ühistransport ning kus asuvad poed (kus leidub näiteks päritolumaa toiduaineid, mida tavapoodidest on keerulisem leida). Meie intervjuueeritavate seas oli mitu tudengit, kes leidsid juba enne saabumist sotsiaalmeedia abil kodumaalt pärit kontaktisikud, kes juba elasid Eestis, kellelt said nõu ja abi ning kellega mõnikord isegi jagati üürikorterit..

Charlie: Sõber tuli [mulle lennujaama järele]. Ta ei olnud sõber, saime tuttavaks interneti kaudu, aga ma teadsin, et ta on ka samast kogukonnast. Meid on siin Eestis vaid kolm. /.../ Mul ei olnud nagu, mu pangakaart ei töötanud. Ta maksis hosteli eest. Ja ta aitas mul selle kuu jooksul korteri hankida. Ja siis oli mul oma korter ja kõik oli korras. Mul pole kunagi millegagi probleeme olnud. Aga nagu kui sa kedagi ei tunne, kui sa lähed välismaale ja kui sa oled seal maal uus, siis see võib tõesti olla kõik võõras.

Kuigi osa tudengeid kirjeldas ka komistuskive igapäevasel sisseelamisel, üürikorteri leidmisel või maksusüsteemi mõistmisel, polnud meie intervjuueeritavate seas neid, kes oleksid kogenud kohanemisel dramaatilisi raskusi. Pigem tõid paljud välja asjaajamise lihtsuse ja kiiruse, imestasid elektroonilise dokumentatsiooni laia leviku üle ning kiitsid ametnike sõbralikkust ja vastutulelikkust. Küll aga

²³ Kaldur jt 2019

tunnistasid nii mõnedki, et tundsid end üksikuna, kuna uusi sõpru leida oli keeruline (eriti koroonapiirangute ajal). Paljud kirjeldasid oma pingutusi sotsiaalse võrgustiku suurendamiseks, otsisid organisatsioone, mille tegevustes osaleda või andsid end üles vabatahtlikena erinevatel üritustel. Kaks informanti osalesid kiriku kogunemistel ja üritustel. Üks neist oli Charmi, kes möönis, et kuigi ta osales kristliku kiriku koguduse tegemistes, pole ta ise kristlane.

Charmi: Ma olen tegelikult hindu /.../ Aga jah, nad nagu ei sunni mind kristlust õppima või mida iganes. Ma läksin sinna. See on lihtsalt nii, et oled seal ja nad hoolitsevad meie eest. Nii et see on tõesti tore.

Nii tema kui paljude teiste jaoks olid religioonist olulisemad kuuluvustunne ja teadmine, et nad on kuskile oodatud ja neid toetatakse ning võimalus olla teistega koos ning midagi ühiselt korda saata. Pahatihti takistas sotsialiseerumist aga koroono ning sellega seonduvad liikumispääringud ja sulgemised. Mitmed tunnistasid, et võõral maal ning eriti pimedas ja külmas kliimas oli isoleerituna raske toime tulla. Nii mõnigi intervjuueeritu tõi välja, et oluline on leida kontakti just eestlastega, et tunda end kohaliku elu osana või ühiskonda kaasatuna. Alice'i hinnangul aga pole just kohalikega kontakti saavutamine alati lihtne.

Alice: Minu õppekavas on millegipärast ainult eestlased, mm, ja mul on seal praegu ka oma sõbrad. Aga nendega on keerulisem kontakti hoida, sest nad töötavad nagu täiskohaga või osalise tööajaga. Ja ma tunnen, et neil on juba oma elu ja neil pole nii palju vaba aega. Et nad ei otsi nii innukalt, nagu mina välismaalasena, uusi kontakte.

Sama leidis Kevin: *Eestlastega [suhtlen] väga vähe, sest enamik inimesi on nii hõivatud või neil on oma isiklik elu, naine, lapsed...*

Mitmel informandil olid ka eestlastest sõbrad, kuid valdavalt tekkisid esimesed kontaktid ja sõprussuhted nendega, kes olid sarnases olukorras, ehk kas rahvuskaaslaste või teiste sisserännanutega. Kohalikud sõbrad olid eelkõige gümnaasiumis käivatel õpilastel, aga ka neil, kes olid juba suundunud tööturule. Intervjuueeritavad nentisid, et kohalikega suhtlus aitab paremini integreeruda. Nii leidis Ann, et pärast kolimist korterisse, mille omanik on eestlane, tunneb ta end osana kohalikust elust.

Ann: Mu majaperenaine, ta on eestlane ja elab samas korteris ja me räägime vahel eesti keeles. Nii et see on tore. Ja ma tunnen end nüüd integreeritumalt, /.../ sest see tundub palju kohalikum. Sest enne elasin kas rahvusvaheliste inimestega või üksi, kuid nüüd tunnen, et olen ümbritsetud eestlastest ja tunnen end osana majast. Seega tunnen esimest korda, et olen päriselt osa kohalikust elust.

Ann osales erinevatel üritustel, kus tutvustati Eestit. Eriti kiitis ta *Estonian Life* ajakirja korraldatud vestlusringe, näiteks enne kohalikke valimisi toimunud poliitikute debatti, mida peeti inglise keeles.

Ann: Millegipärast tekitab see tõesti tunde, et oled kohalik ja saad aru asjadest, mis sinu ümber toimuvad. Et sa ei ole liiga eraldatud.

Sotsiaalse võrgustiku olemasolu ja tugevad sõprussuhted tekitasid paljudes tunde, et nende elu on põhiliselt Eestis, mitte enam kodumaal. Anni tõi lisaks toetava sõpruskonna olulisusele välja ka selle, et turvaline kodune keskkond pole alati arenemiseks kõige parem. Anni arvates julges ta olla Eestis aktiivne just seetõttu, et ta on enda sõnul oma mugavustsoonist väljaspool.

Ann: Ma tunnen end kuidagi vabamalt siin tegutsedes kui [kodumaal], sest olen väljaspool oma mugavustsooni. Perekond mind nii väga ei jälgi. Ja ma tunnen end väga toetatuna, nagu ma varem ütlesin. Alati, kui mul on idee või projekt, siis inimesed lihtsalt toetavad mind või ühinevad mu plaanidega, ja see on väga kena.

Kuigi kõigil intervjuueeritavatel polnud lähedasi sõprussuhteid kohalikega, tõid paljud välja inimeste abivalmiduse ja lahkuse. Siiski kontekstualiseeriti seda sageli enda kodukoha riigiga võrreldes. Nii tõi Ted näiteid Eesti inimeste aususest, kui nad on tagastanud talle pangakaardi või rahakoti, ning viisakatest autojuhtidest, kes jalakäijale teed annavad, rõhutades, et seda ei juhtuks tema päritolumaal. Ruslan aga rääkis siinsete inimeste vaoshoitusest.

Ruslan: Inimesed. Inimesed on erinevad. Inimesed on rohkem lahkemad. See tähendab, /.../ et [päritoluriigis] on alati mingi jama. Seal on selline mentaliteet, mitte et nad oleks kurjad inimesed, nad /.../ reageerivad mingitele muutustele erinevalt. No ja ma olen harjunud [päritoluriigi] seltskonnaga, aga siin on inimesed rahulikud, inimesed oskavad olla nemad ise. Ja mulle väga meeldib, see on väga tore.

Samas toodi positiivsete muljete kõrval välja ka nii mõndagi häirivat ja negatiivset. Üks mitu korda esile kerkinud teema oli väljastpoolt Euroopa Liitu saabunud tudengite sekeldused viisarežiimi, elamislubade ning lähikondsete siia kutsumisega. Hiljutise uuringu järgi põhjustavad need suuri probleeme ka ülikoolidele, sest neil pole pädevust nõustada tudengeid elamislubade jm küsimustes²⁴. Üks osa mainitud probleemidest oli pereliikmetega seonduv. Räägiti sõpradest, kelle abikaasa ei saanud viisat reisimiseks Eestisse, või neist, kes pidid allkirjastama saatkonnas õppeviisa saamiseks lubaduse, et ei lahuta oma abikaasast pärast siiatulekut. Informantide jaoks oli selline allkirja andmine alandav. Teati ka inimesi, kes on õigete dokumentide puudumise tõttu vangis istunud. Samas mööndi, et teatakse ka juhtumeid, mil riigi kahtlus, et õppeviisa on vaid vahend töötamisõiguse ning elamisloa saamiseks, oli õigustatud. Meile räägiti ka tudengitest, kes pärast õppeviisa saamist on taotlenud tööviisa ning lahkunud seejärel õppeasutusest. Sellised näited tegid intervjuueeritavate jaoks küll riiklikud meetmed mõistetavamaks, ent löid ka õhkkonna, mille tõttu intervjuueeritud kartsid oma ajutise elamisloa äravõtmise pärast.

Viimasel ajal muutunud seaduste tõttu on raskendatud ka õpingute pikendamine. See tähendab, et kolmandatest riikidest saabunud tudengid peavad esitama nominaalaja ületanud õpingute pikendamiseks lisadokumente.

Eliza: Ja siis, kui pidin pikendust taotlema, et õppida veel üks aasta, oli ka see raske ja ma pidin kaasüliõpilastele lootma. Sest enne, ma arvan, nad lubasid meil ilma eriliste küsimusteta aasta võrra pikendada. Aga nüüd pidime esitama nii palju lisadokumente, sest tundub, et seadused muutusid. Nii et varem oli see üsna lihtne protsess, kui oli vaja vaid aastaks õppepikendust. Ja nüüd pidin esitama oma nõustajale kirja, kirjutama kirja COVIDi kohta ja selle kohta, kuidas see mu õpinguid takistas ja et mul on seetõttu hea põhjus õpingute pikendamist taotlema. Tundus väga, et nad üritasid meid, EL-i-väliseid inimesi, eemale hoida, nii et see oli väga-väga masendav.

Elizal tekkis veendumus, et inimesi väljastpoolt Euroopa Liitu soovitakse tõrjuda ning kogu viisapikendamise protsess oli seetõttu tema jaoks väga frustreriv. Eliza soovis jääda Eestisse ka pärast õpingute lõpetamist, aga ta tunnistas, et ametnikele ei sõandanud ta oma plaane avaldada, kartes, et siis jäetakse ta elamisluba pikendamata. Eliza kogemusi võib tõlgendada näitena, et liigne bürokraatia ja ametnike tõrjuv suhtlusstiil võivad jätta mulje, et Eesti riik ei soovi siia võõramaalasi (isegi kui nad on haritud ja panustavad ka tööturul).

Kohanemisküsimus oli ka inimestel, keda mõjutas eesti- ja venekeelse elanikkonna eraldatus. Üks neist oli Maria, kes saabus Eestisse koos vanematega Moskvast ning asus esmalt õppima venekeelses kooli. Koolis polnud lihtne kohaneda, sest Maria üllatuseks oldi tema päritolumaal suhtes meelestatud negatiivselt.

²⁴ Kaldurjt. 2019

Maria: Minu jaoks oli paras üllatus, et venelased, kes elavad Eestis, ütlevad venelasele, kes tuli Venemaalt, et mine tagasi Venemaale.

Vastuolud venekeelses koolis olid nii suured, et järgmisel õppeaastal läks Maria eestikeelsesse kooli. Ka seal polnud kohaneda kerge, kuigi pigem kirjeldas ta oma klassikaaslasi kinniste kui vaenulikena.

Maria: Sina oled olemas, meie oleme olemas, meie oleme eraldi. Äkki väga kontakti ei leia, aga üksteist ei hakka vihkama.

Nüüdseks aga on ta hästi kohanenud, leidnud Eestis palju sõpru klassikaaslaste seas ning mujaltki. Samas jäi intervjuus kõlama imestus Eestis elava kahe kogukonna eraldatuse üle, mis tundusid Maria jaoks kui kaks erinevat maailma.

Kui Maria oli enne elanud kahes Venemaa suurlinnas, siis Ruslan kolis Eestisse Ukrainast, kus põlisrahvuse ja Vene riigi vahelised pinged olid sarnaselt Eestile üpris suured. Ometi üllatas ka Ruslani siinne kahe etniliskultuurilise grupi eraldatus just keele baasil.

Ruslan: Siin on eestlased ja siin on venelased. Ukrainas see kuidagi ei olnud mingi teema. Ukraina ja vene keel on sarnased ja inimestel ei olnud raske omavahel suhelda. /.../ Ja siin kuidagi, noh, ma tulen, sinne riigikeel on mulle võõras, täiesti tundmatu. Ja sellepärast, noh, ma ei leidnud siit endale Eesti sõpru. Enamasti jah, mul on siin vene keelt kõnelevad sõbrad.

Ruslan kirjeldas, et lisaks koolis eesti keele õppimisele on ta osalenud erinevatel eesti keele kursustel ning oskab keelt üpris hästi. Ent kuna ta on sattunud kõrgkoolis suhtlema eelkõige venekeelsete elanikega, on tal keeruline leida eestlastest sõpru, kuigi ta seda sooviks. Seega rääkis Ruslan, et kui ta saaks Eestis midagi muuta, siis kaotaks ta esmalt ära venekeelsed lasteaiad ning koolid, et kohalikud ei elaks kahes erinevas (keele)maailmas.

Keeleõpe

Üks olulisi kohanemise eeldusi on kindlasti eesti keele oskus. Erinevad uuringud on viidanud, et keeleoskuse omandamine on üks põhilisi takistusi siin kohanemisel või osalemisel. Enamasti pidurdub uussisserändajate keeleõpe algtaseme omandamisega. Sellel on mitu põhjust, millest peamised on keeleõppe killustumine, projektipõhisus ja ebajärjepidevus teenuse pakkumisel²⁵. Ka ülikoolides pole piisavalt tähelepanu pööratud eesti keele taseme tõstmisele ning see võib osutada komistuskiviks hilisemate praktikakohtade leidmisel²⁶.

Kuigi suur osa meie uuringu informante mõõnsid, et võimalused keeleõppeks on olemas, tõid nemadki välja eelnevates uuringutes markeeritud kitsaskohti. Eelkõige mainisid mitmed, et keeleõppeks peab ise erinevaid kursuseid otsima ning paljudes õppeprogrammides pole eesti keele õpet pärast algtaseme saavutamist ette nähtud. Gümnaasiumis rahvusvahelise programmi järgi õppiv Henry rääkis, et eesti keel kuulus õppeprogrammi vaid põhikoolis ning kuna gümnaasiumiosas õpivad ka eesti keelt emakeelena rääkivad noored, käib sealne tase talle üle jõu.

Henry: Sest süsteemis on nagu kaks keelt, näiteks tuli valida kaks keelt ja välisüliõpilaste jaoks on inglise ja eesti keel. Aga tavaliselt ei saa eesti keelt valida, sest sa ei oska piisavalt hästi.

²⁵ Kaldur jt. 2019.

²⁶ Samas.

Siit võib järeldada, et osades rahvusvahelist õpet pakkuvates koolides puudub paindlikkus keeletaseme rühmade moodustamisel. Vene õppekeelega koolis õppinud Ruslan kurtis eesti keele õppe taseme üle koolis ja ütles, et ka väljaspool kooli keelt õppida on keeruline.

Ruslan: Olen käinud tuhandel kursusel ja mul on olnud palju erinevaid õpetajaid! /.../ Tähendab, ma käisin väga paljude erinevate õpetajate juures eesti keelt õppimas. Ma ei tea, kas on vaja vähemalt mõnda projekti, mis ühendaks venelasi ja eestlasi. Ma tean, et need on olemas. Et siin on minu kool, minu endine kool, see seisab eesti kooli kõrval ja paar korda juhtus, et õpilased vahetusid. Aga seda oli kuidagi väga vähe.

Kui Ruslanilt küsiti, kas ta koolis keelt selgeks ei saanud, vastas ta, et õpetajalt küll mitte. Teisalt nägi ta võimalusi, kuidas keeleõpet parandada – kasvõi luues kontakte eesti õppekeelega koolide õpilastega. Venekeelse elanikkonna nõrka keeleoskust on peetud üheks peamiseks integratsiooni ebaõnnestumise põhjuseks. Teisalt on ootused venekeelsele elanikkonnale keeleoskuse osas ilmselt ühiskonnas kõrgemad, sest näiteks venekeelsete uussisserändajate seas on motivatsioon keelt õppida suurem ning nad toovad sagedamini näiteid (häbi)märgistamisest napi keeleoskuse tõttu²⁷.

Samas on ka teistel välistudengitel motivatsioon keelt õppida, et paremini orienteeruda ühiskonnas ja saada osa Eesti kultuurielust, kuigi uuringute kohaselt nimetasid ingliskeelsed sisserännanud keeleoskust tööturul edasiliikumise tegurina kaks korda vähem kui venekeelsed²⁸. Carol tõi välja, et pärast A1 taseme omandamist on keeruline leida keeleõppe võimalusi. Eesti keele õppimiseks ei leidu veebis ulatuslikult materjale nagu suurte keelte puhul (inglise või prantsuse). Caroli sõnul vajab ta keelt eelkõige argielus toimetulekuks, näiteks poes. Õpetajate tasemega polnud ta aga kuigi rahul, viidates, et nad ei oska hästi selgitada grammatika erisusi.

Carol: Sa pead võtma riigi poolt pakutavaid või ülikooli tunde ja mõnikord pole õpetajatel õrna aimugi, mida nad õpetavad. Miks see nii on? Õpetaja on selline, et ma ei tea. See on lihtsalt nii (muidugi). /.../ see on üks kõige raskemini õpitavaid keeli, sest selles on 14 käänet ja nii palju reegleid.

Mitu intervjueeritut teadsid tasuta kursuste olemasolust. Ent Eliza ütles, et neile pole lihtne kohti saada ning tasulisi kursuseid ei saa ta tudengina endale lubada. Ka tema suhtus kriitiliselt ülikoolis pakutavasse keeleõppesse, väites, et mõni sealne õpetaja ei õpetanud kuigi palju, pannes tudengid terve tunni vältel ainult laulma.

Sageli tödesid informandid, et neil puudub ka piisav motivatsioon keeleõppeks, sest isegi kui püüda kohalikega rääkida eesti keeles, lähevad paljud üle inglise keelele ning keelepraktika võimalused on seega ahtad. Teisalt tunnistas näiteks Charmi, et keeleoskuse puudumine on igapäevaelus siiski segav, sest tihti on siltidel info (transpordi või oluliste sündmuste kohta) vaid eesti keeles. Ka näiteks kinos saab vaadata ainult neid filme, mille originaalkeel on inglise, sest ingliskeelseid subtiitreid teistel võõrkeelsetel filmidel pole.

Meie intervjueeritavate seas oli ka neid, kes juba töötasid, ent sellistel ametikohtadel, kus eesti keele oskust polnud tarvis (rahvusvahelistes *start-up*'ides, kõõgis abitöolisena vms). Seega domineeris keeleõppe motivatsioonina informantide praegusel eluetapil mitte tööturg, vaid pigem kultuuriline integratsioon.

---

²⁷ Kaldur jt 2019.

²⁸ Samas.

Digitaalseks kodanikuks kujunemine

Eestisse kolimise põhjus oli uuritavatel erinev. Mõned olid Eestisse kolinud koos perekonnaliikmega, teised olid otsustanud siia tulla hariduse või kindla õppekava positiivse kuvandi ajendil või otsustanud Eesti kasuks seetõttu, et võrreldes teiste riikidega oli siin odavam. Samas oli paljudel juhtudel Eesti jäänud valikus sõelale ka tänu kellegi soovitusetele, varasemale positiivsele kogemusele õpilasvahetusest või suvekoolis osalemisele. Nii võiks öelda, et noorte uussisserändajate eelhäälestus oli Eesti suhtes ennegi võrdlemisi positiivne ning kohale saabudes paranes mulje paljudel juhtudel veelgi. Näiteks Alice tõi välja, et siinsed inimesed on abivalmid ning kuna Eesti on väike, siis kõik teavad kõiki ja info levib kiiresti, seega pole raske leida inimest, kes aitaks mistahes muret lahendada.

Kõige enam jäi positiivse poolena intervjuudes kõlama Eesti ühiskonna avatus ja asjaajamise lihtsus. Enamik intervjuueeritud noori uussisserändajaid kiitis ühel või teisel moel Eesti digisüsteemi eeliseid ning eriti toimingute operatiivsust.

Kevin: Ma võin teile näite tuua. Tulin [Kagu-Aasia riigi nimi], mul kulus pangakonto avamiseks kaks kuud. Aga Eestis kulus mul pangakonto avamiseks vaid üks päev.

Positiivne võrdlus Eesti kasuks ei piirdunud Aasia või Lähis-Ida maadega, vaid siinsed eelised tulid paljudel juhtudel jutuks ka lääneriikidega võrreldes. Näiteks mainis Pavel, et võrreldes Euroopa riigiga, kust ta saabus ja kus oli kogenud pika ooteajaga bürokraatlikku asjaajamist, oli tal Eestis hämmastavalt vähe takistusi. Ka Euroopa Liidu kodakondsusega Linda kiitis sujuvat asjaajamist saabumisel ning jagas vaimustust Eesti peamiste tõmbenumbrate üle.

Linda: Digitaliseeritud süsteem ja ühistransport, minu jaoks on siiani suurim rõõm, et see on mulle tasuta.

Isegi Eliza, kes oli Eestis kogenud ebameeldivusi viisa pikendamisel, tões, et kõigele vaatamata on siin asjad palju paremini kui mujal.

Eliza: Siin on palju meeldivam bürokraatlike asjadega tegeleda kui kodus. [Lääne riigi nimi] -is on see õudusunenägu.

Mitme informandi lugudes tuli positiivse näitena esile, et ülikooli astumine sujus väga lihtsalt ja tõrgeteta – lisaks digivõimalustele soodustas seda kohalike suurepärase keeleoskus. Ann langetas otsuse Eestis õppida pärast siin suvekoolis osalemist. Tema valik just siin õppida põhines varasemal positiivsel kogemusel ning meeldivat kuvandit Eestist kinnistas ka hõlbus asjaajamine.

Ann: Olin väga positiivselt üllatunud, kui lihtne ja väga mugav kõik on. Kui saab paljusid asju digitaalselt hallata, saab nii palju asju teha võrgus, lihtsalt ID-kaardi abil. Ja ka suhtlemine ametkonnaga, kuhu mul oli vaja minna. See oli nii lihtne ja kõik rääkisid inglise keelt, mis aitas palju, sest see tegi kõik nii lihtsaks.

Lähis-Ida ja Aasia päritolu tudengid tõid oma kodumaaga võrreldes suure kontrastina välja bürokraatia ja korrupsiooni puudumise. Caroli sõnul on Eestis tänu e-riigi teenustele kõik kordades kiirem, selgem ja ausam. Kui tema kodumaal võib asjaajamine olla korruptiivne, siis Eesti ühiskond mõjub õiglasema ja läbipaistvamana.

Carol: Kõik, mida soovid, saad 20 minutiga veebis tehtud. Kõik on selge. Minu kodumaa suurim probleem on bürokraatia, palju paberimajandust ja siis palju põnevust, pead lihtsalt ootama,

teadmata, millal seda tehakse, millal vastutav isik on kohal. Nii et see kulutab energiat ja palju aega, sest peab minema kõiki neid asju kohapeale tegema. Mulle see ei meeldi. Nii et see on kahe riigi suurim erinevus. Ja ilmselt tähendab see järelikult ka seda, et korrupsioon on siin riigis palju väiksem.

Kuigivõrd tuli intervjuudes ka jutuks esimene ehmatus riiki saabumisel, mil selgus, et paljud tegevused on keerulised või suisa võimatud ilma ID-kaardita. Omandades aga teenustele ligipääsu ID-kaardi või Smart-ID abil, tekitas mõningast elevust, milliseid võimalusi see annab.

Ted: Näiteks Smart-ID on väga kasulik. Kasutan seda kogu aeg oma pangaasjades ja selleks, et siseneda näiteks kliinikumi terviselehele. /.../ Ka dokumentide allkirjastamiseks, näiteks töölepingute sõlmimiseks, kui mul on vaja midagi realselt allkirjastada, saab ID-d kasutada. Selleks ei pea kuskile minema, seda saab lihtsalt teha oma kodus. Nii et see on nii mugav!

Nagu eespool mainitud, toodi häiriva joonena Eesti ühiskonnakorralduses välja eesti- ja venekeelse elanikkonna eraldatus ja integratsiooniprobleemid. Neid teemasid tõstatasid ka tudengid, kes ise venekeelse elanikkonnaga palju kokku ei puutunud, kuid eelkõige kirjeldasid neid venekeelse kogukonna liikmed, kel oli endal sellest eraldatusest tulenevalt mitmeid negatiivseid kogemusi. Teatava skepsisega mainiti ka kohalike elanike passiivsust ühiskondlikel ja poliitilistel teemadel arutleda. Kahtluseid ühiskonnast huvitatuse suhtes rõhutasid küll rohkem Lääne ühiskonnast pärit uussisserändajad nagu näiteks Eliza.

Eliza: Minu tuttavate Eesti inimeste seas on raske näha aktiivsust või poliitilist huvi. Ee, ja ma ei näe palju proteste ega info levitamist. /.../ Ma pole küll päris kindel, aga mõnikord tunnen ka, et kaasatust on võib-olla vähem.

Kuivõrd Eliza möönis ka ise, et tal puudub täpne info, võib sellise kuvandi tekitada ka poliitiliste teemade puudumine või vähesus argivestlustes. Informantide arvates eestlased lihtsalt ei taha sageli poliitikast rääkida. Alice, kes kiitis kohalike abivalmidust ja vastutulelikkust, lisas samas, et poliitilistel teemadel muutuvad eestlased sageli väga kidakeelseks.

Alice: Ma tunnen, et nad ei ole eriti huvitatud poliitikast rääkimisest, nagu eestlased, ei tea. Lihtsalt minu mulje. Või on nad väga ettevaatlikud oma teemadevalikul.

Seega võib spekuloida, et Eesti mõjub Lääne-Euroopas üleskasvanud noortele, kes on harjunud nii aktiivse organisatsioonides osalemise, meeleavalduste kui ka lihtsalt oma poliitiliste arvamuste väljendamisega, ühiskondliku osaluse poolest erinevana.

Linda (imestab): Vahel tunnen, et siin ei juhtu eriti midagi!

Samas põhjendas ta seda Eesti sotsiaalpoliitilise ajalooga:

Linda: See on arusaadav, sest Eesti on nagu väga noor demokraatia...

Kuigi ka Lähis-Ida ja Aasia päritolu tudengid ei rääkinud ülemäära kohalike poliitilisest aktiivsusest, tõid nad enam esile Eesti ühiskonna positiivseid pooli, mis ei pruugi olla nende päritoluriikides ja nende naaberriikides enesestmõistetavad. Näiteks Charmi pidas progressiivseks nii naissoost tipp-poliitikuid kui ka (kodanikele) lihtsaks tehtud valimissüsteemi.

Charmi: See kõlab minu jaoks hästi võib-olla sellepärast, et olen pärit [riigi nimi]. Nii et see on nagu, hei, uhke, tead – naispresident, veebihääletussüsteem. Mille üle te kurdate?

Mõned Lähis-Idast või Aasiast pärit intervjuueeritud võrdlesid Eestit oma kodumaaga, pidades Eesti ühiskonda ja poliitikat eetiliseks.

Ted: Poliitika, poliitiline läbipaistvus on [Eestis] palju parem kui minu riigis!

Siinkohal võib öelda, et ID-kaart või Smart-ID muudavad välisstudengid nn digitaalseteks kodanikeks selle esimeses tähenduses, sest nende abil nad saavad ligipääsu teenustele ning infole, aga ka ühiskonnas erinevatel viisidel osaleda²⁹. Selline osalusvõimalus ja ühiskondliku korralduse läbipaistvus on ühtlasi eeldus, et luua usaldus Eesti institutsioonide vastu. Nagu järgnevalt põhjalikumalt selgitame, jääb aga puudu kohalike abist ja julgustamisest siinsete ühiskondlike protsesside mõistmisel ning potentsiaalsel osalemisel.

Ühiskondlik ja poliitiline teadlikkus ja huvitus

Kuivõrd noored uussisserändajad Eesti ühiskonnas kaasa lööma hakkavad, sõltub paljuski nende sõpruskonnast ja kohalikest võrgustikest. Suhtlus eestimaalastega on oluline kasvõi selleks, et paremini teada, kust üldse infot leida. Kuigivõrd said üliõpilased Eesti kohta infot ülikoolidest, aga seda peamiselt praktilisteks toiminguteks, mitte ühiskonnas ja poliitikas osalemiseks. Kuna intervjuueeritavate eesti keele tase polnud piisavalt hea, vajasisid nad üldjuhul soovitusi ingliskeelse teabe leidmiseks. Intervjuudes toodi välja mitmeid näiteid, mil informandid sooviksid kohaliku elu ja poliitikaga kursis olla, aga see osutus ülemäära keeruliseks. Näiteks mõnis Ann, et kahjuks ei tea ta siin toimuvast piisavalt, kuna eesti keelt oskamata pole enese kursis hoidmine kuigi lihtne ja nii jääb juhuslikuks, millistest Eesti teemadest ta kuuleb või teab.

Ann: Üritan [informeeritud] olla, aga siiani oli see minu jaoks liiga raske. Õigupoolest ma ei teadnud, milline info on inglise keeles kättesaadav. Kuna ma ei tunne ennast eriti kindlalt eesti keeles infot otsides, /.../ siis pigem tulid mulle ette suvaliselt erinevad sündmused ja ma pöörasin neile tähelepanu.

Eesti ühiskonda puudutava info juhuslikkus joonistus välja ka mitmes teises intervjuus. Näiteks Alec oli teadlik LGBT+³⁰ ja ka mitmest teisest üleilmsest teemast Eesti kontekstis, kuna oli näinud vastavaid meelevälendusi. Pavel oli üsna hästi kursis presidendivalimistega Eestis ja arutles selle üle koos sõpradega, kuna nende tähelepanu tõmbasid Tartus ringi sõitvad kampaaniabussid. Kõige enam oldi kursis teemadega, mis olid informantideni jõudnud atraktiivsel moel.

Paljud teemad jõuavad uussisserändajateni, sarnaselt kõigi noortega, sotsiaalmeedia kaudu. Kõige rohkem väärtustasid noored uussisserändajad sotsiaalmeediagruppe, kus jagati kogemusi ühiskonnaga seotud teemadel (nt *Expats group*, kus osalejad räägivad oma kogemusi diskrimineerimisest või muudest kohanemisega seotud teemadest). Samas, nagu ka varasematest uurimustest on selgunud,³¹ jõuavad poliitilistena käsitletavat teemad noorteni sotsiaalmeedia vahendusel sageli muuseas, näiteks naljade ja meemide näol.

Alice: Ma näen midagi, see on em, meeme, või kuidas sa seda inglise keeles ütled – igasugust satiiri. /.../ Näen ka postitusi loomade kaitsmisest ja sellist sorti asjadest.

²⁹ Mossberger et al. 2008.

³⁰ lühendnimetus, mis hõlmab lesbid, geid, bi- ja transseksuaalid

³¹ Tiidenberg, K. (2021). „Neil on õigus, aga nad ei tohiks olla nii sõjakad.“ End poliitiliselt mitteaktiivseks pidavate Eesti noorte seisukohad sotsiaalmeedia ja poliitilise osaluse/passiivsuse seoste kohta.

<https://blogi.harno.ee/wp-content/uploads/2021/09/Neil-on-o-CC%83igus-aga-nad-ei-tohiks-olla-nii-so-CC%83jakad.pdf>.

Sarnaseid kogemusi meenutas ka Alec:

Alec: Instagramis näen mõnikord, et minu lehele ilmuvad nagu uudisvoos sellised ettejuhtuvad poliitilised probleemid.

Samas lisas ta, et sotsiaalmeedias vahendatud juhuslikku infot ei saa lõpuni usaldada ning seda tuleb üle kontrollida.

Alec: Aga ma pigem ei usalda seda allikana, sest see võib olla näiteks võltsuudis või midagi muud. Nii et ma tahan alati veenduda, et see vastab tõele. Lähen lihtsalt põhjalikumalt ja kontrollin veebis, mitte ei kasuta Instagrami oma peamise allikana.

Intervjuudest võib järeldada, et sotsiaalmeedia kasutajad on ettevaatlikud nii valeinfo suhtes kui ka umbusklikud sotsiaalmeediaplattformide algoritmide pakutavate reklaamide suhtes. Linda kirjeldas oma üllatust, kui tema Instagrami lehel hakkasid järsku domineerima EKRE reklaamid.

Linda (naerdes): EKRE postituste all oli ka kommentaare inglise keeles ja ma arvan, et algoritm sai millestki valesti aru.

Intervjuudest selgub, et kohalikust parteipoliitikast rääkides teavad välistudengid kõige tõenäolisemalt vaid EKRE-t. Seega võib vähene informeeritus ühiskonnast viia selleni, et noored uussisserändajad on kursis vaid kõige skandaalsemate külgedega Eesti poliitikast.

Ann: Olen kuulnud EKRE-st palju, palju, sest kõik arutavad sel teemal. /.../ Kuigi ma teadsin, et see on problemaatiline, jäi see millegipärast kõige rohkem silma. Ja teised erakonnad, ma teadsin, et nad on olemas, nägin plakateid või stendi, aga ma ei teadnud nende poliitilisest seisukohast piisavalt.

Sama kinnitas Carol, kes omaenese sõpruskonnale ja teadlikkusele toetudes hindab välistudengite teadlikkust võrdlemisi skeptiliselt:

Carol: Olen üsna kindel, et enamikul välistudengitest pole Eesti poliitikast aimugi. Võib-olla lihtsalt teavad EKRE-st, sest neil on teatud maine.

See küll ei tähenda, et välistudengite seas kasvaks poolehoid skandaalidega kuulsust kogunud parteile. Vastupidi, mõnel juhul ärgitas negatiivne suhtumine populistlikusse parteisse poliitilist aktiivsust.

Mitmele intervjuueeritavale tundus enesestmõistetav, et inimene peaks olema kursis selle riigi ühiskonna ja poliitikaga, kus ta elab.

Ruslan: Ma ei tea. Mind on alati huvitanud, mis toimub riigis, kus ma elan. Võib-olla ma ei tea põhiseadust, ma ei tea Eesti kriminaalkodeksit, aga mingite algteadmiste juures peaks mul info olema. Ma ju elan siin ja pean teadma, mis siin maal toimub! /.../ Kohale jõudes teadsin, et kes, kes on president. Tookord oli see Ilves.

Mitmel juhul tuleb esile, et tähtis on kursis olla nii oma päritolumaaga kui ka Eesti uudistega, kuigi teadlikkus poliitilistest teemadest võib mõlema puhul jääda mõnevõrra juhuslikuks. Eesti teemad võivad jääda päritolumaaga võrreldes tagaplaanile, kui sidemed kodumaaga on tugevad ja kohalik suhtlus toimub pigem teiste rahvusvaheliste tudengitega ja vähem eestlastega. Alec, kellel on eestlastest sõpru pigem vähe, kirjeldas seda nõnda:

Alec: *Oh, jaa. Arutame peamiselt asjade üle, mis tavaliselt juhtuvad [Euroopa riigi nimi]-is, mitte siin, kus ma elan nagu.*

Lisaks sellele püüdsid osad informandid olla kursis ka laiemalt sellega, mis toimub maailmas. Näiteks Ted jälgib enim oma kauge kodumaa uudiseid ning on pisteliselt kursis ka globaalsete teemadega.

Ted: *Jälgin peamiselt kohalikke [Aasia riigi nimi] poliitilisi lehti. Ja siis aeg-ajalt, uh, ma kasutan ka Redditit. Nii et mõnikord ilmub Redditi uudiseid maailmas toimuva kohta.*

Samas hoiab ta silma peal Eesti ühiskonda puudutavatel teemadel, sest nagu Ruslanilegi, on temagi jaoks elementaarne, et tuntakse huvi elukohamaa poliitika vastu sõltumata kodakondsusest.

Ted: *Nii et ma loomulikult vaatan uudiseid korra päevas, lihtsalt selleks, et näha, mis toimub. /.../ Mulle tundub, et iga riigi elanik või kodanik peaks olema teadlik sellest, mis toimub, olgu siis poliitiliselt või sotsiaalselt, sest see mõjutab neid lõpuks mingil hetkel. /.../ Ee, ja kui sa pole asjadega kursis, siis tead, et ei saa kurta, miks, miks midagi juhtub, kui sa sellest ei teadnud. /.../ Ma tunnen, et iga inimese kohustus on olla toimuvaga kursis.*

Välistudengitel tekivad Eestisse kolides eelkõige lähedased suhted teiste välisüliõpilastega, kas siis õppe, ühisürituste või ühiselamu kaudu, ja nii võivad värskest Eestisse kolinud noored sattuda kergesti välistudengite n-õ mulli,³² teisisõnu suhelda vaid endasugustega, loomata sotsiaalseid sidemeid kohalikega. See on aga suhtluse ülesehitamisel võrdlemisi ebastabiilne, nagu illustreerib Caroli näide.

Carol: *Hm, esiteks oli see ühiselamu. Kahjuks paljud neist olid Erasmuse tudengid, nii et nad lahkusid pärast esimest või teist semestrit.*

Võib uskuda, et eraldatus kohalikest võib soodustada kaugemale jäämist Eestiga seotud teemadest. Lisaks, nagu ennegi mainitud, arvasid mitmed informandid, et eestlased ei soovi ühiskondlikel teemadel arutada. Kummalisel kombel rääkis üks intervjuueeritav, et ka need eestlased, kes olid avalikult tänavale tulnud ühiskondlikel teemadel meelt avaldama, ei soovinud temaga neid lahata. Nii kurtis Kevin, et tema arvates ei toimu Eestis erinevate gruppide vahel dialoogi. Ta kirjeldas oma kogemust Tallinnas Vabaduse väljaku meeleväljavaldusel, kus ta püüdis mõista, millistele argumentidele toetuvad need, kes on vaktsiinide või välismaalaste vastu.

Kevin: *Mäletate mõni aeg tagasi, et meil oli Vabaduse väljakul see vaktsiinivastane protest. Nii et ma üritasin neid inimesi mõista. Ma pöördusin nende poole ja püüdsin nendega avameelset vestlust pidada. Ja nad esindasid kahte seisukohta. Nad olid vaktsiinivastased ja välismaalaste vastased, nende jaoks vahet polnud. Välismaa- ja vaktsiinivastane. Nii et ma rääkisin nendega, aga nad ei tahtnud mind kuulata.*

Kevin on näide potentsiaalselt aktiivsest noorest, kes tahaks Eesti ühiskonda mõista, siin panustada ja võimalusel seda ka mõjutada, aga ta vajaks selleks tuge, mis tal praegu puudub. Poliitiliselt kidakeelse sõpruskonna liikmena ei ole talle isegi päris selged enda tegutsemisvõimalused. Ta sooviks rohkem arutleda nii päeva- kui parteipoliitilistel teemadel. Kevin ei saanud alguses aru ka sellest, et tal polegi võimalust Eesti valimistel oma häält anda.

Kevin: *Eesti inimestele, keda ma oma sõpruskonnas tean, neile üldiselt ei meeldi poliitikast rääkida. Nii et mul oli raske arutleda näiteks hiljutiste Tallinna valimiste üle. Ma tahtsin, noh,*

³² Cairns, D., Krzaklewska, E., Cuzzocrea, V. ja Allaste, A-A. (2018). *Mobility, Education and Employability in the European Union. Inside Erasmus*. Palgrave Macmillan.

ma tahtsin tegelikult hääletada. Aga ilmselt ei saanud, sest on vaja seda alalist elamisluba, mida mul pole. Aga ma üritasin rääkida nende Eesti inimestega nagu EKRE-st, Isamaast, Eesti 200-st. Aga ma ei saanud eriti. Nad lihtsalt väldivad seda või muudavad teemat.

Intervjueeritavate hulgas oli ka paremini informeeritud noori. Näiteks Charlie, kes jälgis pidevalt kohalikku ühiskonda ja poliitikat ingliskeelse Eesti meedia vahendusel. Ta oli hästi teadlik ERRi ja Postimehe ingliskeelsetest uudistest ning ta alustas oma päevi nii Eesti kui ka rahvusvaheliste uudisportaalide lugemisega. Samas oli Charlie huvi ja aktiivsus mõisteta, arvestades tema õpitavat eriala, mis jääb ühiskonnateaduste valdkonda. Lisaks oli Charlie üks vähestest intervjueeritavatest, kelle sõpruskonnas olid eestlased, kes on poliitiliselt huvitatud ja aktiivsemad ning kellega ta sageli vestles poliitilistel teemadel.

Charlie: Jah, me räägime sellest kogu aeg. Nagu poliitilistest teemadest. Nagu ma ütlesin, lõpetasime sõbraga selle poliitikaeriala. Ja mu sõber, tema isa on Euroopa Liidus, mingi Eesti minister. Nii et ta on ka oma perekonna poolelt poliitiliselt aktiivne. Mul on veel üks sõber nagu samast seltskonnast. Tema isa on mereväes. Nii et jälle nagu ta on aktiivne. Ja siis, sõber, nagu viimane, tegi Eesti heaks palju asju, nii et talle anti nagu üks auhind eestlaseks olemise eest. Nii nagu, jah, nad on poliitiliselt aktiivsed.

Võiks öelda, et noored uussisserändajad vajavad emotsionaalset ja kultuurilist seotust ühiskonnaga sõprade, teadmiste ja tegevuste kaudu, et ühiskonnas aktiivsemalt osaleda. Toodi ka välja, et pisteline uudiste jälgimine ei pruugi veel kaasa aidata ühiskonna mõistmisele ja see saab juhtuda ainult juhul, kui on olemas tõeline huvi.

Charmi: Arvan, et ühiskonna mõistmiseks ei piisa ajalehest info hankimisest. Sellesse peab tõsiselt süvenema. Kuid küsimus on selles, kas selle vastu on tõsine huvi. Selles ongi küsimus.

Kevin, keda huvitas rohkem ühiskondlike protsesside mõistmine, pidas oluliseks vaadata Eesti kohta filme ja lugeda raamatuid, et mõista ka kultuuri ja ajalugu.

Kevin: Aga noh, ma üritan lihtsalt eestlastelt rohkem õppida, sest okei, minu arvates, kui tahad inimest, riiki tundma õppida, pead kõigepealt uurima selle riigi ajalugu. Milline on praegune riik, majanduslik ja geopoliitiline staatus.

Seega võib öelda, et ühiskondlikku ja poliitilist osalust mõjutavad Eesti kultuuri tutvustamine ja huvi tekitamine siinse ühiskonna vastu, see motiveeriks uussisserändajaid rohkem infot otsima ja Eesti ühiskonda põhjalikumalt mõtestama. Seda enam, et eriti edasijõudnud üliõpilased väärtustavad ühiskondlike protsesside mõistmist, nagu on pikemalt jutuks järgnevates alapeatükkides. Teisalt võib ühiskonnas kaasalöömine isegi huvitatuse puhul kujuneda ilma toetava suhtlusringkonnata võrdlemisi konarlikult. Seda võiks leevendada kanalite loomine tihedamaks suhtlemiseks kohalikega.

Kes on kodanik ja mis on osalus?

Intervjuudes ei peatunud pikalt teemal, mida üldse tähendab kodanik. Ent kuigivõrd tuli diskussioonis esile, et see haakub kodakondsusega ning ühiskonnas osaluse ja selle mõjutamise võimalustega. Osalust defineerides toodi esile ühiskonna mõjutamise traditsioonilisemaid vorme nagu erinevates organisatsioonides, liikumistes, protestidel ja üritustel osalemist. Nende kõrval räägiti osalusena ka vestlustest poliitilistel teemadel, sotsiaalmeedias poliitilise sisuga postituste jagamisest ja kommenteerimisest, kogukonna tegemistesse panustamisest ja keskkonnateadlikust tarbimisest.

Nagu paljudes varasemates uurimustes, on esimene seos kodanikuks olemise ja osalusega valimistel hääletamine, mida kasutatakse sageli poliitilise osaluse mõõtmiseks³³. Nii toodi mitmel juhul välja, et oluline on oma kodanikuõigust täita valimas käies. Kuigi paljud pidasid seda vaid üheks osalemise vormiks mitmete teiste kõrval, oli see üks enam esinevaid ning kõige tugevama konnotatsiooniga kodanikuks olemisele. Mõni informant väljendas ka oma süütunnet seoses sellega, et ei olnud hääletanud. Näiteks Charmi, kes oli osalenud kodumaal mitmel meelevaldusel ning olnud aktiivne sotsiaalmeedias, tunnistas, et ta polnud nelja aasta jooksul jõudnud valima (COVID-19 pandeemia tõttu) ning poetas seejuures, et tema jutt osalemisest ning nõrgemate õiguste kaitsmisest võib ehk seetõttu tunduda silmakirjalik.

Ka Ann'i jaoks oli hääletamine oluline väljund, mis tähistas oma riigi kodanikuks olemist. Ta tundis samuti end halvasti, sest ei saanud oma riigi viimastel valimistel hääletada bürookraatlike takistuste tõttu.

Ann: Nii et, uh, jah, kuidas iganes sain, osalesin oma kodumaal, sest millegipärast tundsin, et see on minu kohustus, ja ma tahtsin selles vallas aktiivne olla. Aga nüüd, kolm nädalat tagasi, olid meil väga tähtsad valimised ja ma ei osalenud esimest korda. Sest kuna ma olen selline kaootiline inimene, unustasin ma vajalikud dokumendid korda ajada ja seda ei olnud võimalik internetis teha. Ja nii, huh, ma ei saanudki osaleda. Ja mul on sellest väga kahju, sest ma tunnen, et see oli minu jaoks oluline osa sellest, et olen [riigi kodanik] või kuidagi osa minu sidemest kodumaaga, sest isegi välismaalt peaksin osalema. /.../ Nii et see oli esimene kord, mil ma tegelikult ei osalenud.

Ka Charlie jaoks tähendas kodanikuks olemine seda, et proovid panustada riiki, kus elad, ja hääletamine oli selles mõttes tema jaoks võtmetähtsusega. Püsiva elamisloa puudumise tõttu ei saanud ta küll Eestis valida, kuigi pidas seda oluliseks ühiskonna mõjutamise viisiks.

Charlie: Aga ma tahtsin hääletada. Tahtsin hääletada, sest ma ei taha, et EKRE saaks võimule!

Samas suhtus ta poliitilise osalusega seotud teemadesse – tõenäoliselt erialaga seonduvalt – analüütiliselt ning leidis, et mittehääletamine on samuti omal moel osalemine.

Charlie: Näiteks lähed hääletama, osaled aktiivselt. Kui sa hääletama ei lähe, osaled ikka aktiivselt, aga sa ei tea seda, see on nagu käegakatsutav ja mittemateriaalne, nagu mingi kodakondsuse või osaluse vorm.

Valimistel osalemisse suhtuti üldjuhul vastutustundlikult. Mitu informanti, kellel oleks olnud Eestis see võimalus, ei läinud hääletama, kuna nad tundsid, et neil napib teadmisi kohalikust poliitikast. Alice ütles, et ta ei tahtnud kinkida oma häält mõnele parteile pooljuhuslikult, ilma programmi tundmata. Ann selgitas, et juriidiline õigus ei tähenda tema jaoks veel automaatselt moraalselt õigust traditsioonilisel viisil osaleda ja ühiskonda mõjutada.

Ann: Ja tegelikult algas see väga sügav protsess, et üritasin mõista kõiki neid erinevaid võimalusi, mis mul on. Mis viis mind otsusele, et ma ei hääletanud, sest ma mõistsin, et ma ei tea ikka veel piisavalt. Ja ma ei taha teha otsust kui võhik, kes tegelikult ei tea piisavalt ja tahab lihtsalt hääletada, sest olen välismaalane ja mul on selleks õigus. Aga tegelikult ma arvan, et mul pole. Nii et ma tunnen, et see on suurepärane, et mul on see võimalus. Kuid ma ise ei tunne end õige variandi valimisel piisavalt enesekindlana, kuigi see on lihtsalt hääletus. Aga samal ajal on see hääletus, mis otsustab midagi. Ja ma arvan, et inimesed, kes siin elavad ja kes on rohkem poliitiliselt seotud või huvitatud, võiksid paremini teada. Nii et ma otsustasin selle kuidagi nende hooleks jätta.

---

³³ Toots ja Idnurm 2018.

Kahtlused oma õigusest Eestis osaleda on seotud teadlikkusega ühiskondlikest protsessidest, mida mitu informanti väärtustasid. Nii näiteks arvas Eestis gümnaasiumis õppiv Maria, et ühiskonnaõpetuse tund koolis loob eeldused poliitikas osalemiseks.

Maria: Ja teiseks, tegelikult ka mingisugune baasteadmine, mis toimub sinu riigi poliitilises olukorras. Millised on mingi jah, et teadmine vähemalt sellest, mis, mis toimub. Ja kolmandaks, see on juba sinu valik, kas sa oskad selles kaasa teha mingisuguseid otsuseid või sobida teemaga.

Lisaks valimistel panustamisele mainiti osaluse vormidena enim arutlusi poliitilistel ja sotsiaalsetel teemadel ning üldist teadlikkust poliitilisest olukorrast. Seega võib öelda, et väärtustati ka argise ja igapäeva eluga seotud tegevusi. Näiteks Eliza pidas väga oluliseks poliitiliste teemade arutelusid pere või sõpradega.

Eliza: Ja siis oli rohkem mitteametlik oma ideede arutamine pere ja sõpradega ning üksteise harimine meie ühiskonna erinevatest aspektidest, millest meie arvates peaksid inimesed teadma. Nagu mida me veebis või tundides õppisime või mida oleme õppinud vanematelt inimestelt, kes on olnud meist poliitiliselt aktiivsemad, andes seda teadmist edasi ja veendudes, et kõik saavad sarnaselt aru. Või kui meil on erinevad ideed, siis arutada neid. Nii et see oli omamoodi mitteametlik osalemine.

Samas arvasid mõned, et pelgalt uudistega kursisolek ja poliitilistel teemadel arvamuse avaldamine ei ole veel ühiskonnas osalemine. Kuigivõrd võib see sõltuda ka noore hariduslikust taustast. Näiteks politoloogiaga kursis oleva Charlie arvates on ühiskonnas osalemiseks enamat tarvis, kui vaid arutleda poliitilistel teemadel. Ta kirjeldas oma tutvusringkonda, kus inimesed on poliitiliselt aktiivsed (vt. ka lk 17) :

Charlie: Oh sa poiss, kõik on nagu poliitanalüütikud (naerab). Nad ei leia ühtegi teemat, võtavad tassi teed, istuvad ja räägivad teistest tuttavatest poliitikutest. Poliitiline osalus on nagu väga aktiivne, aga samas ei ole see kellelegi kasulik.

Samasuguseid seisukohti väljendasid ka aktiivselt Twitterisse postitavad Eesti noored ühes hiljutises uuringus, kes samuti ei pidanud poliitiliste seisukohtade kujundamist veel aktivismiks või osaluseks, kuigi pidasid seda oluliseks³⁴.

Mitme intervjuueritu jaoks oli tähtis ühiskondlike protsesside mõistmine ning veendumus, mille eest seista. Toodi esile, et osalemise puhul on olulised kõigepealt teadmised ja nende läbimõeldus, samas aga ka võime nende üle debateerida ning lõpuks millegi konkreetse ära tegemine. Nii proovis Kevin meeleavaldust vaatlama minnes mõista, millistele argumentidele toetuvad need, kes on vaktsiinide vastu või vaenavad välismaalasi. Charmi kirjeldas enda sotsiaalmeedias osalemist pigem puudulikuna, kuna tähenduslikumaks diskussiooniks kippus tal vajaka jääma nii teadmisi kui ka argumenteerimisoskuseid. See äratundmine motiveeris teda ennast poliitiliste teemadega paremini kurssi viima.

Charmi: Kui ma arutelusse sattusin, sain aru, et ma nagu ei tea, kuidas õigesti argumenteerida. Nii et peaksin lugema artikleid ja lugema selle jaoks palju asju, mis oli raske. Tähendab, nii, nii et ma olen viimasel ajal mõelnud, et okei, kui ma räägin millestki poliitilisest, siis ma saan kõike teada. Nii et isegi kui keegi minult küsib, suudan ma vähemalt toetavaid punkte välja tuua. Nii et, hm, mul kulus kindlasti palju aega poliitiliste teemadega tegeledes, aga jah.

³⁴ Sillat, P. (2022). *Eesti noorte osalus Twitteris*. Magistritöö.

Osaluse defineerimisel toodi välja sedagi, et tähtis on poliitikas midagi ära teha. Näiteks Pavel vältis poliitilistel teemadel avalikke väljaütlemisi seetõttu, et suhtus enda kinnitusel poliitilisse diskussiooni väga vastutustundlikult.

Pavel: Poliitika huvitab mind kindlasti, aga ma ei usu, et see on midagi, millest kõik peaks rääkima. /.../ Ma usun, et ee, kõike, mida öeldakse, tuleks öelda läbimõeldult. Kui inimesed sind kuulavad, võtavad paljud sind väga tõsiselt.

Ta tõi ka esile, et kui noored osalevad viisil, mis ei too kaasa muutust, ei ole sellest kasu. Ta ironiseeris, et põhjalikum lähenemine 'omandan poliithariduse ja vaatan, kas saan midagi olulist ära teha' jääb paljudele kaugeks ning noored valivad 'kiirtee' (*fast track*), jagades postitusi või luues sisu sotsiaalmeedias. Pavel selgitas, et osalust saab tema hinnangul jagada kolmeks tasandiks: globaalne, kohalik ja kogukonna või isiklik tasand, kuigi need võivad olla ka omavahel segunenud. Seega võib poliitiline osalus tähendada ülemaailmses keskkonnaliikumises osalemist, kuid sama suhtumist saab väljendada ka kogukondlikul tasandil ja läbi isikliku otsuse hakata prügi sorteerima. Võib öelda, et igapäevastel argistel tegevustel on sel juhul globaalne mõõde maailma parandamises koos globaalse kogukonnaga, kes võitleb sama asja eest³⁵. Nagu varasemad uurimused on esile toonud, on noorte jaoks sageli oluline, et osalemine oleks tähenduslik ja tooks kaasa mingi muutuse³⁶. Nii eelistas ka Pavel kodanikuosalust oma kogukonnas, sest siis on väikestesse asjadesse panustades võimalik midagi ka saavutada.

Pavel: Poliitika on väga keeruline asi ja ma tean, et mul on oma väga, huh, omamoodi kitsad vaated ja arvamused, see pole midagi tähendusrikast. /.../ Tahaksin olla rohkem poliitiliselt seotud, näiteks kohaliku kogukonna tasandil. Kuid globaalsemates küsimustes ma ei usu, et mul oleks mingit [mõju]. /.../ [Eelistan] mitte lihtsalt oma toetust avaldada, vaid tegelikult proovida midagi lahendada.

Ühiskondliku osalusena nimetati veel oma meelsuse näitamist protestidel, panustamist eri organisatsioonides ja vabatahtlikus tegevuses ning üritustel kaasalöömist. Kõige nooremad informandid kaldusid poliitilist osalust käsitlema kitsana, pigem traditsioonilistes terminites, näiteks osalemisena mingi konkreetse partei poliitilises tegevuses.

Alec: Minu jaoks tähendab see seda, et osaled aktiivselt selles poliitilises, ütleme, parteis, mis sulle meeldib, lähed välja ja toetad seda. Sa hääletad nende poolt, kirjutad alla petitsoonidele. Ja kui sa aktiivselt räägid teiste inimestega, siis nagu sa proovid rääkida, miks sulle meeldib see erakond, ja loodetavasti üritad teisi inimesi selles veenda. Sest kui sinu arust see partei seisab sinu seisukohtade eest, siis ju soovid, et rohkem inimesi saaks neist teada.

Sarnast arvamust väljendas ka Henry, lisades, et ta pole ise poliitikast üldse huvitatud ega osale selles mingil moel ning jääb ka aruteludest kõrvale.

Henry: Nii et meil on koolis nagu klass, kus see on nagu arutelutund. Valimiste ajal toimus nagu palju arutelusid. Ja ma tõesti ei tahtnud sellele midagi lisada, sest ma tõesti ei pööra poliitikale tähelepanu.

Henry näidet võib käsitleda mikrotasandi illustratsioonina varasemate autorite välja toodud mõttele, et noore ühiskondliku aktiivsuse depolitiseerimine võib viia tema hilisema poliitilise passiivsuseni.³⁷

³⁵ Häkli jt 2019.

³⁶ Kallio 2020.

³⁷ Zimenkova, T. (2013). Active Citizenship as Harmonious Co-Existence? About the Political in Participatory Education. Rmt: Hedke, R. ja Zimenkova, T. (toim.). *Education for Civic and Political Participation*. New York: Routledge, lk 36–53.

Lahtiseletatult tähendab see seda, et kuna ta defineeris (sarnaselt Aleciga) osalust vaid parteipoliitilisena tegevusena ja ei soovinud parteisse astuda ega seal toimetada, oli ta sellest lähtuvalt veendunud, et poliitiline osalus ei ole tema jaoks. Seetõttu distantseerib ta end sellest ning kui osalusest räägitakse, taandab ta end vastavasisulistest diskussioonidest. Nii ei teki ka võimalust oma seisukohtade kujundamiseks ega motivatsiooni tegutsemiseks. Seega võiks spekuloida, et mida laiem on osaluse definitsioon, seda suurem on teadlikkus osaluse erinevatest vormidest ning ehk ka soov midagi ära teha.

Osaluskogemus ja sellega seonduvad suhtumised

Informantide osaluskogemused ja suhtumised varieerusid ning sõltusid paljuski päritolumaast. Intervjueeritavate seas oli neid, kes on käinud hääletamas, diskussiooniõhtutel, vabatahtlikuna tööl, korraldanud üritusi, osalenud parteide valimiskampaaniates või hääletuskomisjonide töös, jaganud sotsiaalmeedias poliitilisi postitusi, teinud ühiskonnakriitilisi meeme jne. Paljude tähelepanu olid köitnud viraalsed teemad sotsiaalmeedias, mis käsitlesid üleilmsete sotsiaalsete liikumistega seotud teemasid. Pavel tõdes, et just tänu sotsiaalmeediale paisus suureks Black Lives Matter (BLM) aktsioon. Ta ise aitas samuti infot levitada, aga jagas postitusi ka mitmel teisel teemal.

Pavel: Siis oli Black Lives Matter liikumine. Mäletan, et olin, ma ei ütleks, et aktiivne, aga ma jagasin mõningaid asju sellel teemal. Siis tekkis see olukord Hiina moslemitega. Tegin selle kohta postituse. Siis oli ka, hm, siis oli protest selle aasta 23. jaanuari Venemaa poliitika vastu, kui Venemaal oli tohtu protest, jagasin sellekohast postitust.

Samas polnud ta veendunud, et ainult sotsiaalmeedia kaudu saaks palju muuta ja jäi selle osas siiski mõnevõrra skeptiliseks.

Pavel: Nii et jah, saate muuta, näiteks võib olla teatud asju, mida saab internetis kohalolekuga lahendada. See pole aga olnud kuigi tõhus. Ja suur osa sellest on minu arvates mõttetu.

Paveliga nõustusid ka teised informandid, leides, et valimistel osalemine, protestimine või kogukondlik tegutsemine on mõjusam osalusvorm kui sotsiaalmeedias postitamine. Leidus hinnanguid, mida on akadeemilises maailmas on kontseptualiseeritud 'klikismina'³⁸, st. sotsiaalmeedia osalusena, mis paneb inimesi end hästi tundma ka siis, kui nad suurt midagi ei tee. Mõni informant uskus, et postitaja peamine eesmärk võib olla enda poliitilise aktiivsuse näitamine. Samas mõõnsid ka kriitiliselt meelestatud intervjueeritud, et sotsiaalmeedias osalusel on palju plusse ning jäid sageli kahetisele arvamusele. Näiteks Linda ütles, et ta üldjoontes usub, et sotsiaalmeedia aitab kaasa ühiskondlikele muutustele, tuues näitena BLM teemade esile kerkimise ja teadvustamise. Samas jättis ta ise sageli poliitilise sisuga postitused edasi jagamata, kuna see tundus talle liiga kiire lahendusena, ja tema hinnangul pole see tegelikult aktivism, vaid aitab inimesel end pigem korraks hästi tunda, naastes seejärel oma argitoimetuste juurde.

Sotsiaalmeedia plussina toodi enim välja, et see aitab võimendada olulisi teemasid ja teha häält kuuldavaks nendel, kel seda muul viisil oleks raskem teha. Kui postituste jagamist sotsiaalmeedias on sisu loomisega võrreldes varem käsitletud pigem vaoshoitud ja lahjema lähenemisena³⁹, siis Eliza valis selle näiteks BLM teemade puhul teadlikuks strateegiaks.

Eliza: Jagan sisu inimestelt, kelle häält on minu arvates vaja tugevdada ja võimendada. Ja ma püüan mitte lisada sellele nii palju omapoolseid kommentaare, kui see ei puuduta otseselt

³⁸ Morozov, E. (2012). *The Net Delusion: The Dark Side of Internet Freedom*. New York: Public Affairs.

³⁹ Nt Allaste, A-A., Beilmann, M. ja Tiidenberg, K. (2018). *Digitaalne osalus*. Rmt: *Noorteseire aastaraamat 2017–2018. Noored ja osalus*. Tallinn: Eesti Noorsootöö Keskus, Tallinna Ülikool.

kedagi minusugust. Nii et kui see on näiteks jällegi Black Lives Matter, siis ma ei seisa pjedestaalil ega ütle oma seisukohta, välja arvatud juhul, kui ma arvan, et on oluline selgelt edastada seda, mida ma arvan. Aga valge inimesena ei tundu päris õige midagi valjuhäälselt kuulutada, kui ma võin lihtsalt postitust jagada või kasutada kellegi sõnu, keda see kõik tegelikult mõjutab, ja postitada need oma lehele.

Meemid levivad veebis kergesti ja kiiresti ja võivad noortes tekitada huvi poliitiliste teemade vastu. Ka eneseväljendamine meemide või naljade kaudu tundub lihtsam. Samas võib nimetada satiiri kasutamist ka 'pettumuse väljenduseks nendel inimestel, kes tunnevad, et neil ei ole erilisi võimalusi ühiskonnas midagi mõjutada'⁴⁰. Nii võib tõlgendada meemide loomist ja jagamist sõprade ringis näiteks Caroli puhul ühiskonnakriitikana meelelahuslikumas vormis.

Carol: Kunagi tegin ise meeme, isegi religioosseid meeme, ütleme nii, et mõnitades seda natuke. See ei ole väga meeldiv sisu, aga jah, see on, ma arvan, mu inimestele, meile võib see mõnikord naljakas olla. Seega jagame seda omavahel. See ei lähe tegelikult kogukonnast välja.

Võiks öelda, et islamiäärmuslaste juhitud riigis on meemide loomine turvalisem osalusviis, võrreldes näiteks meeleavaldusele minemisega. Kuigi ühiskondlikke muutusi sellega ei pruugi kaasneda, aitab see noortel kujundada kriitilisi seisukohti oma kodumaal tabuks olevatel teemadel.

Eesti kontekstis võib uussisserändajatest noorte jaoks suurimaks sotsiaalmeedia potentsiaaliks lugeda võimalust üritustest teada saada või ka kohalikega poliitilistel teemadel arutada.

Ann: Hiljuti mu Facebooki voos oli, uh, nagu poliitiline arutelu, mis siin toimus, uh, ja see toimus inglise keeles. Olin väga positiivselt üllatunud, et poliitiline debatt on avatud eelkõige välismaalastele, et me saame tegelikult valimisprotsessis osaleda. Ja teiseks, et tegelikult peab seda inglise keeles Estonian World.

Poliitilise sisuga postituste jagamise puhul tuli intervjuudes esile ka 'vaikuse spiraalina'⁴¹ käsitletavat ettevaatlikkust, kuigi mitte niivõrd mürgise õhkonna või võimaliku negatiivse tagasiside kartmise pärast, mida on rõhutatud varasemates uurimustes⁴². Ted pelgas eelkõige poliitilise sisuga postitusi jagades solvata oma erinevate poliitiliste vaadetega sõpru. Eliza mõtleb sotsiaalmeediapostituste puhul eelkõige oma konservatiivsetele pereliikmetele. Kuigi ta ei taha nendega avalikult konflikti astuda, annab see talle võimaluse oma vaadetest märku anda.

Eliza: Ja väga harva olen ma asju postitanud. Ja tavaliselt on see nii, et ma loodan, et mõni mu konservatiivsematest pereliikmetest näeb. Aga mulle ei meeldi ka nendega vaidlusi alustada. Nii et ma lihtsalt postitan midagi ja siis nad kommenteerivad seda vihaselt ja ma ei ütle midagi (naerab).

Varasemad uurimused näitavad, et noorte poliitilise osaluse puhul ei ole kuigi põhjendatud *online*- ja *offline*-osaluse eristamine, aga on erinevaid võimalusi nende seoste käsitlemisel⁴³. Sotsiaalmeedia võimalusi mõtestasid intervjueritud mitmel juhul mobiliseerumispotentsiaali kaudu ja töid esile, et tihti saab vajaliku info just sotsiaalmeediast. Mõnes riigis võib kiire info edastamine olla millegi organiseerimiseks hädavajalik, sest protesti toimumiskoht võib muutuda, kui see näiteks viimasel

⁴⁰ Sinanan, J. ja Hosein, G-J. (2017). Non-Activism: Political Engagement and Facebook Through Ethnography in Trinidad. *Social Media + Society*, July–September, lk 1–10.

⁴¹ Noelle-Neumann, E. (1991). The theory of public opinion: The concept of the spiral of silence. Rmt: Anderson, J. A. (toim.). *Communication yearbook*, 14, lk 256–287. California, Newbury Park: Sage.

⁴² Kalmus, V. ja Siibak, A. 2020 Eesti noored virtuaalses arvamusruumis. *Eesti Inimarengu Aruanne*.

⁴³ Hirzalla, F ja van Zoonen, L. (2001). Beyond the Online/Offline Divide: How Youth's Online and Offline Civic Activities Converge. *Social Science Computer Review*, 29(4), lk 481–498.

hetkel keelatakse ja tuleb ümber organiseeruda, nagu selgus Charmi jagatud kogemusest. Henry arvas, et kui ta tahaks midagi oma Eesti kodulinna muuta, siis eelkõige alustaks ta linna sotsiaalmeedias oma kampaaniat, mis pikemas perspektiivis rihiks muutuste elluviimist väljaspool sotsiaalmeediat, kutsuks inimesi tänavatele kas meelevaldusele või midagi ümber korraldama. Ka Maria, kelle usk sotsiaalmeedias osalusse oli pigem väike, rõhutas, et nii *online* kui *offline* osalust on vaja ning üks ei ole efektiivsem kui teine.

Mitme informandi arvates oli teemade tõstatamisest ainuüksi sotsiaalmeedias üsna vähe kasu, kui need sealt edasi ei liigu. Ruslan arvates peaks selleks, et teema valitsuse tähelepanuorbiiti jõuaks, inimesed meelevaldustele tulema. Muutuste läbiviimiseks ei piisa internetiaktiivsusest, sest valitsejad ei võta sotsiaalmeedia avaldusi tõsiselt. Tema arvates on võimude mõttekäik selline:

Ruslan: *Inimesed ei lähe meelevaldusele – see tähendab, et nad on nõus edasi kannatama.*

Mõned intervjuueeritavad arvasid, et osalus kodanikuna tähendab vastutuse võtmist ning ise oma näo (ja nimega) mingi idee eest seismist ja võitlemist, samas kui sotsiaalmeedias võib rääkida ka ilma suuremat vastutust võtmata. Caroli sõnul oled sa tänaval nähtav kõigile – 'sa oled nagu paljastatud' – ning seetõttu ta pigem pelgas osalemist meelevaldustel. Mitu informanti leidis, et digiosaluse efektiivsus sõltub riigist. Nad tõid esile, et algatustel sotsiaalmeedias on Eestis suurem potentsiaal kui näiteks Aasia riikides.

Charlie: *See sõltub ühiskonnast. See võib olla võimas Eestis, aga see ei saa olla võimas, ütleme, [Aasia riigi nimi]-s. /.../ Seal sotsiaalmeedia kajastab vaid jutte, inimesed räägivad, aga tegelikud muutused sünnivad siis, kui inimesed päriselt tulevad [tänavatele], siis valitsus ja võim tunneb, et okei, nüüd on asi tõsine. Aga kui inimesed ainult netis räägivad, siis sellele ei pöörata tähelepanu. /.../ Need asjad ei mõjuta nagu nendes riikides ja ühiskond on erinev.*

Sama seisukohta väljendas Kevin, kelle sõnul Eestis võib sotsiaalmeedias alustatu välja jõuda ühiskonda mõjutavate tulemusteni, kuid tema kodumaal sellest ei piisa ja on tarvis lisaks tegevusi, mis oleksid nähtavad väljaspool sotsiaalmeediat.

Ka meelevaldustel osalemise tähendus ja sellega kaasnevad tagajärjed võivad ühiskonniti erineda. Samuti [*Lähis-Ida riigi nimi*]st pärit Carol rääkis oma meelevalduse kogemusest kodumaal.

Carol: *Olin noorem kord [päritolumaal] meelevaldusel, aga jah. Aga kui näed, et politsei ja turvameeskonnad võivad olla vägivaldsed ja agressiivsed, siis see tekitab omamoodi trauma. Ja kuigi ma tean, et siin seda ilmselt ei juhtu, mul on ikkagi see negatiivne kogemus sellega. Seega ma väga palju ei osale.*

Ta lisas, et meelevaldusel osaleks ta vaid siis, kui kaalul oleks tema jaoks eluliselt oluline probleem, näiteks immigrantide diskrimineerimine. Kuid isegi see, pakkus Carol pooleldi naljaga, võib talle südameataki põhjustada. Ka Charmi jagas oma kogemusi, mil kodumaal meelevaldusel osalemine kujunes potentsiaalselt ohtlikuks osalejate julgeolekule. Lisaks tõid nii Charmi kui Carol välja oma juriidilise staatuse ebakindluse ühe põhjusena, miks nad pelgasid Eestis meelevaldustel osaleda.

Charmi: *Ja, hm, ma arvan ka, et mul oleks julgem tunne, kui näeksin, et osalevad teised rahvusvahelised inimesed. Nii et tunneksin, et okei, see pole vale, kui ajutise elamisloaga inimesed või üliõpilased osalevad. /.../ Sest ma ei karda, ma ei karda siin füüsilist vägivalda, loodetavasti. Aga kuna ma olen alles üliõpilane, siis on alati oht, et kas nad teevad midagi minu elamisloaga või peavad mind kinni. /.../ Sest tudengina toetan ilmselgelt paljusid poliitilisi võitlusi, aga ma ei saa oma haridust ohtu seada ega seda plekki saada.*

Seega jäävad haavatavamad ühiskonnaliikmed sageli oma ettevaatlikkuse tõttu poliitilisest osalusest eemale. Eestis on seda siiani illustreerinud lõhe etniliste eestlaste ja venekeelsete noorte vahel, eriti kui viimased on ka piirkondlikult marginaliseeritud⁴⁴. Sama väljendub uussisserändajatest noorte hinnangutes. Carol kartis, et näiteks elamisloa pikendamisel võidaks talle poliitilist aktiivsust ette heita ning seetõttu ta püüdis sellest hoiduda. Hirm, et elamisluba ei pikendata, ei puudutanud vaid viimati tsiteeritud. Väljastpoolt Euroopa Liitu saabunute seas valitses üldse teatud ebakindlus viisarežiimi suhtes.

Protestide teemat arutades tuli jällegi esile informantide erinevus sõltuvalt nende päritoluriigist. Euroopa päritolu informant võttis näiteks jutuks teema, et meeleavaldustel ei osaleta alati tõsimeelselt ning mõned noored võivad seda võtta toreda ajaveetmisena.

Linda: See võib olla rohkem selline elustiil, /.../ aktivism. /.../ Ma tunnen ka, et tänapäeval on palju inimesi, hm. /.../ See on nagu protestikultuuriga samasugune trend, et, /.../ ee, sa lähed protestidele, aga see on pigem nagu. /.../ Lähed sinna ja vestled sõpradega ja võib-olla karjud midagi.

Seega võib spekuloida, et Lääne ühiskonnas, kus ühiskondlik osalus on enesestmõistetav ja meeleavalduskultuur ei kujuta endast ohtu turvalisusele, muutub meeleavaldustel osalemine elustiili valikuks ja 'mänguliselt kodanikuks kujunemise'⁴⁵osa võib olla protestil osalemine meelelahutuslikumal viisil, ilma selle eesmärkidesse süvenemata. Seda võib ühelt poolt näha potentsiaalina suurema hulga noorte kaasamiseks, teisalt aga võib teadmiste puudumisel sattuda noor põnevana näivale üritusele, minnes vastuollu omaenese arusaamadega. Näiteks Charmi rääkis, et nägi Instagramist pilte tõrvikurongkäigust ning oleks hea meelega isegi osalenud, kui tal oleks olnud infot selle toimumise kohta. Talle tuli üllatusena ürituse korraldaja – EKRE – ning selle sisu. Nagu eespool mainitud, jõuab info uussisserändajatest noorteni sageli juhuslikult. Potentsiaalselt aktiivsed noored haaravad võimalustest kinni põnevusest ja lähevad meeleavaldustele lihtsalt huvi pärast. Alec oli käinud vaatamas mitut meeleavaldust.

Alec: Ee, ma olen teinud. /.../ Ma läksin nagu vaatama, hm, kuidas inimesed nagu protesteerivad selle vastu. Et näiteks paar nädalat tagasi oli üks Ukraina teemade jaoks, kui ma seal olin. Ma läksin sinna. Seal oli palju inimesi. Ja, mh, paar kuud tagasi, nagu noh, tegelikult väga kaua aega tagasi, kui ma korra kliimastreigis olin. Reedeti. Nägin ka neid, käisin seal ja nägin, mis toimub.

Ühelt poolt võib see tõsta teadlikkust, äratada huvi ja motiveerida ise tegutsema. Teisalt võib meeleavaldus sisulisema huvi puudumisel kaugeks jääda ja võõristust tekitada. Ann kirjeldas, kuidas ta oli koos koolikaaslastega BLM protestile uudishimust kaasa läinud, kui teda kutsuti. Hiljem tundis ta end avalikul meeleavaldusel siiski pigem ebamugavalt ega suutnud protestijatega samastuda.

Kuigi selles ja eelnevas alapeatükis vaatlesime enim intervjuudes laiemat käsitlust leidnud osaluse vorme – hääletamas käimine, arutlused poliitilistel teemadel, osalus sotsiaalmeedias ja meeleavaldustel –, tuleb siiski rõhutada, et intervjuueeritud sisserännanud kirjeldasid oma osaluskogemusi ka laiemas käsitluses. Valimis ei olnud noori, kes oleks olnud aktiivsed ürituste eestvedajad ja oma ideede eest võitlejad, keda võiks defineerida aktivistideks, kuigi mõned intervjuueeritavad olid nende huvisid ja tegutsemissoovi arvestades väga kõrge osaluspotentsiaaliga. Meie valimi põhjal võib järeldada, et ka Eesti uussisserändajate seas on palju noori, kes soovivad argisemal tasandil ühiskonda mõjutada ja oma

⁴⁴ Allaste, A-A. ja Cairns, D. (2021). Digital participation and digital divides in former socialist country. Rmt: Bruselius-Jensen, M., Tisdall, K. ja Pitti, I. (toim). *Young People's Participation: Revisiting Youth and Equalities*. Bristol: Policy Press, lk 99–117.

⁴⁵ Glas, R., Lammes, S., Lange, M., Raessens, R. ja Vries, I. (2019). *The Playful Citizen: Civic Engagement in a Mediatized Culture*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

häält kuuldavaks teha ning keda võib liigitada nn valvekodanikeks⁴⁶, kes hoiavad end kursis ühiskonnas toimuvaga ning on valmis tegutsema, eriti kui tunnevad, et neid vajatakse ja neil on võimalus mõjutada valdkondi, mis on neile tähtsad. Intervjuudest jäi kõlama üleskutse mõelda osaluse põhjused ja vajadused läbi ning väärtustada vastutust. Selline tulemus võib tuleneda meie informantide kõrgest haridustasemest. Potentsiaalselt aktiivsemaid uussisserändajaid takistas aga hirm oma legaalse staatuse pärast. Mõnel juhul pidurdas ka madal hinnang enda teadlikkusest – nad ei olnud enda arvates piisavalt kompetentsed, et Eestis täisväärtuslikult osaleda.

Digitaalse osalusplatvormi potentsiaal

Küsisime intervjuueeritavatelt ka seda, mida võiks ära teha noorte uussisserändajate osaluse suurendamiseks. Pärisime, millised võiksid olla selleks suunatud digiplatvormid: mida nad kõige rohkem ootaksid ning mis tagaks platvormi külastatavuse ja inimeste aktiivse osalemise.

Informantide teadmised digitaalsetest osalusplatvormidest ja kogemused nende varasema kasutamisega olid suuremalt jaolt napivõitu. Mõnevõrra teati digikeskkondadest, kus on võimalik algatada petitsioone ja üksikutel juhtudel oli selliste lehekülgedega mõningaid kogemusi endal või lähedastel sõpradel. Mitu korda toodi hea näitena platvormi change.org. Charlie jutustas näiteks loo sellest, kuidas seda kasutasid oma õiguste eest võitlemiseks Taanis õppivad rahvusvahelised tudengid. Kuigivõrd oli informantidel teadmisi ka spetsiifilisematest või ajutisema loomuga digikeskkondadest nii petitsioonide allkirjastamiseks kui ka muul viisil toetuse avaldamiseks.

Eliza: Ma olen allkirjastatud petitsioone /.../ ja toetanud erinevaid algatusi, mis on aidanud inimesi, keda teatud poliitilised muutused mõjutavad, olen aidanud annetada ja toetada või võimestada. Nagu online-platvormidel ja erinevatel internetilehekülgedel. Mul pole nende nimetused enam meeles, kuid tavaliselt need lehed ilmuvad mu uudisvoogu teatud kindlate sündmuste reklaamidega.

Eesti-kesksetest või Eestiga seotud digitaalsetest osalusplatvormidest ei teadnud intervjuueeritavad midagi ega olnud neid kasutanud. Samas olid intervjuueeritavad sellistest võimalikest platvormidest vägagi huvitatud ja neil oli palju erinevaid ideid, millised need olla võiksid.

Charmi: Ma pole veel sellistega kokku puutunud. Ee, eriti mitte sellises riigis nagu Eesti. Ma arvan, et oleks tore, kui sel leheküljel oleks ka ingliskeelne tõlge, sest sellistel tavaliselt pole ingliskeelseid tõlkeid. Mitte ainult poliitika saitidel, vaid üldiselt, saitidel, kuhu tahan minna, ma pole kohanud.

Informandid tõid esile erinevaid võimalikke funktsioone, mis platvormil võiksid olla. Enim toodi välja sama, millele osutas Charmi ülaltoodud väljavõttes – puudust tunti ingliskeelsest keskkonnast. Osutati, et oleks mõistlik, kui platvormi sisu oleks kolmes keeles – nii eesti, vene kui ka inglise – ja et kõikides keeltes oleksid info ja osalusvõimalused ühesugused. Varasemad uurimused näitavad, et vene emakeelega noorte vähene aktiivsus Eestis väljendub ka digiosaluses, mis osaliselt on seotud väiksemate võimalustega näiteks petitsioonide algatamisel⁴⁷. Ann arvab samuti, et lisaks uussisserändajatele jäävad halvemasse olukorda need eestimaalased, kes ei valda eesti keelt.

Ann: Mõnikord on probleem selles, et nagu eesti keeles on see täisversioon ja siis inglise ja vene keeles on see väga lühendatud, mitte päris arusaadav versioon. Ehk siis, kui seda saaks laiendada ja muuta piisavalt arusaadavaks välismaalastele või ühiskonna venekeelsele osale.

⁴⁶ Amnå ja Ekman 2013.

⁴⁷ Allaste ja Cairns 2021.

Nagu varem kirjeldatud, polnud eriti paljudel lähedasi suhteid kohalikega. Sellega seonduvalt nähti platvormil ka laiemaid eesmärke. Carol arutles näiteks, et digitaalne osalusplatvorm peaks eelkõige võimaldama noortel uussisserändajatel Eesti inimestega kontakte leida ja rohkem suhelda. Seega oleks informantide nägemuses üks platvormi funktsioone ka foorum poliitilisteks vestlusteks, mis on oluline osaluse osa.

Carol: See võiks ühendada mind kohalikega. /.../ Kui see looks võimaluse suhtlemiseks nii sisserrännanutele kui ka kohalikele, oleks see tõesti tore. Sest kõige suurem probleem on tegelikult see segregatsioon. Meil pole palju võimalusi eestlastega kontakti loomiseks ja nendega tutvumiseks. Võib-olla see platvorm võiks meile selle võimaluse pakkuda.

Ted rõhutas samuti, et keskkond, kus saaks Eesti inimestega rääkida ja neile küsimusi esitada, oleks väga vajalik, sest mitmel välisüliõpilasel ei ole üldse tutvusi kohalike seas. Eliza sooviks eelkõige rohkem teada saada, mis üldse on Eesti kodanikele oluline.

Eliza: Oleks tõesti tore näha, mis Eesti inimesi huvitab ja mis neile oluline on, /.../ millest praegu eestlaste seas räägitakse. Ma ei ole kodanik (muides), seega oleks tore Eesti kodanikest rohkem kuulda.

Kuigi noorte uussisserändajate staatust käsitledes võib jõuda järelduseni, et (esmaselt) digitaalse kodakondsusega kaasnevad õigused loovad head eeldused potentsiaalseks osaluseks, jääb vajaka 'veebivõimalustest kodanikuks kujundamise hoogustamiseks'⁴⁸. Intervjueeritud tundsid suurt puudust osaluse suurendamiseks loodud interaktiivsematest võimalustest, mis aitaksid end tunda siinse ühiskonna osana. Ann arvas, et see digiplatvorm võiks võimaldada päevapoliitilistel teemadel arutleda ning osaleda debattides. Ta tõi näiteks linnahalli ja Lasnamäe uusehitusega seonduvad diskussioonid, millest ta meeleldi rohkem teaks ja võimalusel pisutki kaasa räägiks.

Ann: Ma arvan, et kui sa pole siit pärit, siis võid sattuda pisut segadusse. Aga kui erinevaid teemasid nagu kokkuvõtlikult esitada, siis ma arvan, et võid kujundada seisukoha, et sa oled selle või teise idee poolt. Või võib-olla suisa ise midagi soovitada. Aga ma arvan, et neid küsimusi tuleks inimestele tutvustada.

Sama ideed arendas mõnevõrra laiendatud kujul ka Charmi, kelle meelest kõigil, sh uussisserändajatel, võiks olla võimalus teemasid algatada. Ta pakkus kaasamiseks täiendavaid tehnilisi võimalusi.

Charmi: Ma arvan, et võiks olla veebisait, mis oleks arutelude algatamiseks, näiteks selliste poliitiliste stsenaariumite aruteluks, millel on kaks võimalikku lahendust. Sellel veebisaidil võiks siis olla võimalus põhjendada, miks sa valisid ühe või teise poole, misiganes pooled siis olla võivad. Ja jah, siis kindlasti saab sarnaselt mõtlemaid inimesi mingi eesmärgi nimel kokku tuua.

Vestlused võimaliku digitaalse osalusplatvormi teemadel peegeldavad paljuski eelmistes peatükkides käsitletud teemasid – vähemalt oma sõnul osaleks enamik intervjueeritavaid Eesti ühiskonnas rohkem, aga vähesedki sõpruskonda kuuluvad eestimaalased ei ole sageli ülemäära huvitatud ühiskondlikest ja poliitilistest teemadest (vt ka lk 13). Suuremalt jaolt on haritud uussisserändajatest noored vastutustundlikud ja osaluse eeltingimuseks jääb ühiskonna mõistmine. Seega võiks aruteluplatvorm aidata otseselt kaasa enese tunnetamisele ühiskonna osana, eeldades, et arutelu kaudu võib kasvada ka hinnang enda teadlikkusele.

Lisaks avaldati arvamust, et suhtlus digitaalsel osalusplatvormil võiks aidata paremini toime tulla igapäevaelus esinevate probleemidega, mis on seotud riiklike institutsioonidega.

---

⁴⁸ Isin ja Rupert 2015.

Kevin: *Noh, mul on see platvorm, login sisse anonüümselt. Esimese asjana kirjutati lihtsalt oma probleemist, näiteks miks ma ei saa välismaalase pensioni välja võtta. Nagu on mingid reeglid ja eeskirjad, mis pole täpselt fikseeritud. Ja siis ma tahaksin teada, kuidas inimestele mu idee meeldis või kas nad suhestuvad kuidagi minu ideega või on see lihtsalt minu probleem. Selline arutelu aitaks potentsiaalselt Eesti ühiskonda paremini mõista ja mõtestada ning võib-olla ka ühiskondlikult aktiivsemate kodanikega uusi suhteid luua.*

Lisaks sellele, et digitaalne osalusplatvorm võiks vähendada lõhet kohalike elanike ja uussisserändajate vahel, pidasid informandid tähtsaks lihtsalt info edastamist ja võimalust tutvuda Eesti poliitilise süsteemi ning parteidega. Nii näiteks tõi Eliza välja, et platvorm võiks anda lihtsa ja selge ülevaate Eesti poliitiliste parteide programmidest. Erakonna programmilistest seisukohtadest käesolevate poliitiliste debattide kontekstis (seaduseelnõude arutelud).

Eliza: *Lihtsalt omamoodi lihtsalt loetav loetelu nagu näiteks nendest õigusaktidest, mille üle nad vaidlevad ja püüavad vastu võtta.*

Kui jutuks tuli kohalik parteipoliitika, rõhutasid intervjuueeritud eriti, et info edastajana peaks osalusplatvorm olema kindlasti läbipaistev ja neutraalne. Alice tõi välja, et platvormile lisaks usaldusväärsest selge seotus riiklike institutsioonidega.

Alice: *Minu jaoks on oluline, et ma näen, et see on usaldusväärne allikas. Näiteks kui ma näen, et platvormi pakub valitsus, siis ma tunnen, et see on olemas. Ee /.../ nagu üsna läbipaistev. /.../ See peaks olema üsna neutraalne.*

Ideaalis võiks platvorm pakkuda suhtlemisvõimalusi, aga olema modereeritud, välistamaks selle võimalikku kasutamist poliitiliseks reklaamiks või risustamist kohatute kommentaaridega.

Henry: *Ma arvan, et peaks olema nagu modereerimissüsteem. Selline, mis jälgiks tegevust või saidile pandud kraami.*

Samuti peeti oluliseks, et digitaalne osalusportaal annaks võimaluse teemadele läheneda, arvestades Eesti erinevaid piirkondi.

Ted: *Sellel peaks ilmselt olema kena kalendrifunktsioon, sündmuste kalendri funktsioon, et näidata kõiki toimuvaid sotsiaalseid ja poliitilisi sündmusi. Ja seda peaks saama filtreerida linna järgi.*

Ta lisas, et platvormil võiks olla ligipääs ka jooksvale infole, mis kuskil toimub.

Ted: *Nagu võib-olla leht, mis avaldaks uudiseid kõige kohta, mis toimub kohalikus kogukonnas või linnas või mida lihtsalt tehakse.*

Pakuti ka ideid, et platvorm võiks olla struktureeritud, nii et see liidaks erinevaid funktsioone, mis omakorda eeldaksid diferentseeritud modereerimist.

Ann: *Jagada see erinevateks valdkondadeks vastavalt tegelikele probleemidele ja siis nagu, ee, jah, võiks saada anonüümselt ideid välja pakkuda ja need nendesse valdkondadesse postitada. Ja siis võib-olla võiks see olla avatud ka aruteluks. Ja siis võiks inimestel olla omamoodi foorum, kus nad saaksid neid ideid arutada.*

Üksmeelselt rõhutati, et digitaalne platvorm leiab kasutamist ja muutub oluliseks vaid siis, kui see on lihtne, selge ja huvitav. Lisaks arvati, et laiema kasutajaringi ligiõmbamiseks võiks platvorm tekitada põnevust ka kergemate teemadega ja olla visuaalselt atraktiivne.

Alice: *See peaks olema võib-olla ka visuaalselt atraktiivne. Nii et see pole mitte ainult leht, kus on palju teavet, vaid võib-olla, mine tea, sest poliitika on nagunii üsna raske. Seega arvan, et on oluline esitleda või esineda väga kergelt, värskendavalt, kuid samas tõsiselt. Ahjaa, ma tahaksin ehk, ütleme, infovoo põhjal alustada väga pealiskaudselt ja siis siin veebilehel viibides süveneda. Nii et saate mingi ülevaate, saate lihtsat teavet, millest saate aru, võib-olla suunate inimesed ümber teemade juurde.*

Seega peeti tähtsaks, et platvormi kaudu saaks usaldusväärset infot mitmes keeles, seda nii partei poliitilistel kui ka kohalikel teemadel ning samal ajal toimiks platvorm ka suhtlusfoorumina. Muidugi peaks olema platvorm ka igati kasutajasõbralik, aktiivset tegevust toetavate lubatavustega ning lihtsasti kasutatav nutitelefoni disainitud 'äpist'.

Tulevikuplaanid

Kõrgharidusega sisserännanud peetakse Eesti riigi jaoks migratsiooni seisukohalt soovitatavaks segmendiks, sest nad on haritud ja panustavad sektoritesse, mis on riigi arenguks olulised. Seetõttu tundsi ka huvi intervjueeritavate tulevikuplaanide vastu, eelkõige huvitades nende potentsiaalsetest kaalutlustest jääda siia.

Mõni informant polnud tulevikule üldse mõelnud ning ei välistanud siijäämist ega ka lahkumist. Eriti kehtis see intervjueeritute puhul, kes alles olid omandamas gümnaasiumiharidust. Üldiselt võib öelda, et mida noorem oli informant, seda kaugemal tulevikus see otsus tuli vastu võtta ning seda vähem oldi oma soovides kindel. Maria mõtiskles, et sooviks elada, õppida ja töötada erinevates paikades, mainides nii Tartut, Hollandit, Prantsusmaad kui Peterburi. Ent ta arvas, et Eestis võiks elada alles siis, kui oleks juba vanem.

Maria: *Mul on selline tunne, et ma väga tahaks siia tulla siis, kui ma olen viiskümmend. Siis, kui ma tahaks rahulikku elu. Siis, kui ma tahaks töötada mingisuguses väikeses kohvikus, käia ringi, nautida loodust, midagi hästi-hästi rahulikku.*

Oli ka neid, kes polnud täpsemalt mõelnud sellele, millises riigis oma tulevikku veeta, vaid pigem mõtlesid sellele, mida nad teha tahavad ja milline võiks olla keskkond, kus nad seda teevad. Pavel arvas, et kõige olulisemaks on tema jaoks töö ja mitte niivõrd elukoht.

Pavel: *Jah. Jah, näiteks praegu minu unistus, kui te küsite, on see, et ma ei tea, töötaks Austraalias kaheksa päeva nädalas, 25 tundi päevas. Ja-ja, vabal päeval lähaks randa ja jooks õlut ja nii kogu aeg. Praegu ma näen enda tulevikku sellisena. Ma tean, et tahan suurema osa oma elust töötada. Ma tahan, et mul ei oleks väga palju vaba aega. Aga kui mul on vaba aega, siis tahan veeta selle kõige lähedasemate inimestega. Ja seda siis Eestis või, või ma ei tea, Malaisias, vahet pole.*

Charmi arutles, et tal poleks midagi Eesti kodakondsuse saamise vastu. Ta oli valmis selle nimel Eestis elama ning keelt õppima, kuid kahtles, et ta siin oma erialal hõlpsasti tööd leiab. Teisalt nägi Aasiast pärit Charmi Eestit siin kontekstis osana Euroopast, tema soov oli jääda Euroopasse (seega sobis muude riikide seas ka Eesti, aga see polnud eesmärk omaette).

Charmi: *Loodetavasti tahaksin olla kusagil Euroopas.*

Ka Ruslan, kes soovis jääda Eestisse, mainis, et eelkõige on tema jaoks tähtis saada Euroopa Liidu kodakondsus. Seega võib ka tulevikuplaanide vaade sõltuda sisserännanu päritolumaast – kas Euroopa (Liidu) riike nähakse ühtse piirkonnana, kuhu elama asuda, või tajutakse iga riiki erinevana.

Sarnaselt Charmiga oli ka teisi informante, kes soovinuks küll jääda Eestisse, ent olid skeptilised siin erialase töö leidmise potentsiaali suhtes. Eriti kehtis see nende tudengite puhul, kelle erialade tööperspektiiv on seotud eestikeelse keelekeskkonnaga. Linda, kes tegeles oma keeleoskuse parandamisega ja lootis seda tulevikus teha veel süvendatumalt, polnud sellegipoolest veendunud võimalustes tööd leida.

Linda: Praegu ma tean, et tahan kindlasti lõpetada oma kraadiõppe. Ja seetõttu ma praegu õpin aktiivselt eesti keelt ja proovin aktiivselt laiendada oma tutvusringkonda, sukeldun kultuuri ja muusse. Aga kui ma mõtlen realselt töökoha perspektiivi mõttes, siis ses mõttes ilmselt siin pole midagi väga lootustandvat, sest... no eriti seetõttu, et ma õpin humanitaareriala.

Loomevaldkonnas töö leidmine eeldab lisaks keeleoskusele veel tutvusi, vastasel korral võib tööd leida ainult teenindussektoris, uskus Eliza. Ta tõi välja, et tööpakkumised, mis hetkel portaalides saadaval on, ei erine sellest tööst, mida ta tegi enne siia õppima asumist oma kodumaal.

Eliza: Kuid tundub, et sellised töökohad on meie jaoks ainsad võimalused, kui me ei tea kedagi, kes teab kedagi, kellel on hea loominguiline tööpakkumine, kuhu kedagi vajataks. Aga jah, selles mõttes pean ma rohkem ringi vaatama.

Ta soovis jääda Eestisse elama eelkõige sõprade tõttu. Teisalt tõi Eliza välja, et Eesti on väike ning seetõttu on lihtsam siin läbi lüüa oma erialal, sest tema tegevusvaldkond on siin palju 'lihtsam ja sõbralikum' võrreldes kodumaaga. Ta leidis, et Eestis on inimesed üldiselt lahkemad, ent 'oma erilisel viisil'. Elizal aitaski kohaneda just loov nišieriala, mida ta õppis ja kus ta ka parasjagu töötas. Kuna selles loomeharus töötab pisike ringkond, oli tal enda sõnul lihtne kõiki tundma õppida ning ta tundis end selles seltskonnas oodatu ja tunnustatuna. Seega kohanemisel on olulised aspektid nii isiklikus plaanis – sõprusringkond – kui ka tööalaselt – võimalus ennast teostada ja saada tunnustust.

Tööperspektiivi tajumine sõltus ka õpitavast erialast. Kevin töötas IT valdkonnas juba õpingute kõrvalt. Ta ei peljanud, et siin võiks olla probleeme töö leidmisega napi keeleoskuse tõttu, kuna paljud tema kolleegid olid samuti sisserännanud. Muuhulgas kiitis ta Eesti start-up'ide loomise keskkonda ja selle eeliseid teiste riikide ees.

Kevin: Jah. See on väga start-up'i-sõbralik riik. Ma ei suuda isegi mõelda, et näiteks Poola üritab praegu selle IT-start-up'i pärast Eestiga konkureerida. Aga seal on, oeh, nad nõuavad alguses palju kapitali, mida Eestil on 2500 [eurot OÜ osakapitaliks]. Ja mõnes ettevõttes paluvad nad, et üks Poola kodanik peaks olema aktsionär. Ja see on nii rumal, ma arvan. Miks ma peaksin jagama näiteks äri, mille ise loon, kellegi juhuslikuga lihtsalt selleks, et oma ettevõttes osaleda?

Lisaks tööperspektiivis kahtlejatele leidis neidki, kes olid veendunud, et soovivad oma töö ja eraelu siduda Eestiga. Mõnel tudengil oli tekkinud püsisuhe Eesti elanikuga, teised olid veendunud, et leiavad siin erialast tööd ning suudavad ennast piisavalt tõestada ja karjääri teha. Charlie oli eriti kindel oma otsuses jääda Eestisse.

Charlie: Ma ei lahku Eestist, ma jään. Mulle meeldib siin. Mul oli eelmisel aastal valik, ma just mõtlesin, et mida ma enne magistrakraadi tegemist ette võtan. /.../ Seega on plaan õppida eesti keelt, õppida nii palju ajaloost, kui saan. Arvan, et tean juba päris palju. Tahtsin lihtsalt mõista ühiskonda kultuuri tasemel, ajalugu tean palju. Ma tahan keelt õppida. Ma tahan ühiskonda mõista, integreeruda, assimileeruda.

Kokkuvõte

Uuring põhineb kvalitatiivsetel süvaintervuudel erinevatest riikidest pärit noortega, mis viidi läbi 2021 aasta lõpus ja 2022 aasta alguses. Tegemist on heterogeense kultuurilise ja etnilise taustaga valimiga, mis aitab mõista, et paljuski sõltub nii kohanemine kui ka osalus noorte varasemast kogemusest enda sünniriigis (või riigis, kus nad on üles kasvanud) ja ka mitmetest seadusandlikest nüanssidest, mis määravad nende juriidilise staatuse, õigused ja võimalused Eestis. Seega seisneb käesoleva uuringu väärtus ühelt poolt välja toodud teemades ja trendides, teisalt ka selles, et võimaldab heita pilgu kogukonna erinevustele ning ei maali pilti ühtsest uussisserändajate kogukonnast.

Pöörasime raportis tähelepanu lisaks osalusele ka kohanemise ja lõimumise erinevatele aspektidele, sest erinevad uurimused rõhutavad, et noorte osaluse eelduseks on nende sotsiaalne kaasatus ja nende usk, et neid võetakse kuulda. Erinevate riikide praktikad ja uuringud on näidanud, et end marginaliseerituna tundvad sisserändajad võivad sattuda erinevatesse äärmuslikesse poliitilistesse liikumistesse⁴⁹. Läbiviidud uurimus ei kinnitanud ohtu, et õpilastest uussisserändajatel oleks potentsiaal radikaliseeruda. Uuring näitas küll, et hirm juriidilise staatuse kaotuse pärast võis üksikutel juhtudel pärssida osalussoovi ja keeleruumist kõrvalejäämine või kontaktide puudumine kohalikega võis muuta osaluse ka soovi korral keeruliseks.

Üldiselt võib nentida, et intervjueeritud noored – valdavalt elanud Eestis aasta või rohkem ning avatud tulevikuplaanidega – on positiivselt meelestatud tõrgeteta sujunud kohanemisprotsessis ja Eesti inimeste vastutulelikkuses. Kuigi mõnel informandil oli häirivaid kogemusi viisa pikendamisel, kiitsid kokkuvõttes isegi nemad siinse asjaajamise sujuvust. Üksmeelselt tunnustati e-riigi teenuste suuri eeliseid ja kohalike kompetentsust, eriti head inglise keele taset. Osalusvõimalus digitaalse kodanikuna⁵⁰ ja ühiskondliku korralduse läbipaistvus aitavad suuresti luua usaldust Eesti institutsioonide vastu ja motiveerivad potentsiaalselt kodanikuna panustama.

Millest aga puudu jääb, on kultuuriline lõimumine ja eestimaalastega suhtlemine. Kuigi intervjueeritavad tegid pingutusi, et paremini võrgustuda ja kohalikust elust aru saada, nentis enamik, et seda pole siiski piisavalt. Informantidel puudus sageli isegi arusaam, kust leida ingliskeelset infot Eesti ühiskonna ja poliitika kohta. Osutati sellele, et eestimaalased on poliitiliselt kidakeelsed, nii et ka vähesed kohalikud sõbrad ei olnud sageli kuigivõrd abiks ühiskondlike teemade mõtestamisel. Samas, kui Lääne taustaga noored tõid Eesti poliitikast rääkides esile vähest kodanikuaktiivsust, siis Aasia ja Lähis-Ida päritolu noored kiitsid siinset korruptsiooni puudumist, poliitilise süsteemi läbipaistvust ja naiste osakaalu tipp-poliitikute seas.

Intervjuude erinevates vaatepunktides ilmnis sageli, et info Eesti ühiskonna ja poliitika kohta on väga juhuslik. Noored uussisserändajad olid kursis teemadega, mis olid nendeni jõudnud atraktiivsel moel, ja skandaalsete aspektidega, millest räägiti kõige rohkem. Nii oli peamine partei, mida kõik teadsid, EKRE. Sellega küll ei kaasnenud poolehoid populistlikule parteile, aga see illustreerib võimalikke tagajärgi juhusliku informeerituse kaasnähtusena.

Kodanikuks olemise mõtestamisel, osaluse defineerimisel ja osaluskogemustega seotud hinnangutes võib samuti esile tuua päritolumaast johtuvaid erinevusi. Osalus elustiili valikuna ja põimituna eraeluga haakub ootuspäraselt paremini Lääne päritolu uussisserändajate arusaamade ja kogemustega. Erinevused tulid enim esile, rääkides osalusest sotsiaalmeedias või meeleavaldusel. Kui Lääne taustaga noored rääkisid näiteks ka pooljuhuslikult meeleavaldusele sattumisest, mida saab interpreteerida osana mängulisemast kodanikuks kujunemisest, siis Aasia ja Lähis-Ida riikides võib meeleavaldustel osalemine olla seotud väga suurte riskidega ning kui seda tehakse, siis mõjuva põhjusega.

⁴⁹ NT. Harris, A. (2013). *Young people and everyday multiculturalism*. New York: Routledge

⁵⁰ Mossberger *et al.* 2008.

Samuti arvasid mitmed Aasia ja Lähis-Ida päritolu intervjuueeritavad, et nende kodumaal ei ole sotsiaalmeedias osalusest ilmselt palju abi. Samas olid nad seisukohal, et Eestis on osalus sotsiaalmeedias palju mõjusam. Avalikel protestidel osalemine tekitas mõningat ebakindlust ka Eestis, kuigi siin oli ettevaatlikkus seotud pigem võimaliku tagasilöögiga viisa pikendamisel, kardeti et protestil osalemine võiks negatiivse varju jätta. Sellest johtuvalt võib tekkida põhjendatud küsimus, kuidas mõjutavad varasemad kogemused kolmandatest maadest pärit noorte osalust Eestis või ka Euroopas üldisemalt.

Intervjuueeritavate seisukohtades esines palju ka kahetist suhtumist: ühelt poolt tunnistati sotsiaalmeedia suurt potentsiaali, teisalt arvati, et valimistel osalemine, protestimine või kogukonnas kaasalöömine võiks olla siiski mõjusam; kõik pidasid oluliseks uudistega kursis olemist ning vestluseid poliitilistel teemadel, samas leidus ka seisukohti, et ainult poliitikast rääkimisest või sotsiaalmeedias arvamuse avaldamisest pole palju kasu. Erinevaid seisukohti tuli esile ka ohupotentsiaali suhtes – mõnele intervjuueeritavale oli protestil osalemine vastutuse võtmine 'oma näoga', kontrastina anonüümsele lobisemisele sotsiaalmeedias. Samas leidus sarnaselt Eesti noori puudutavale uurimusele ka arvamusi, poliitilistel teemadel sotsiaalmeedias arvamust avaldada on kardetavam ja riskantsem kui seda näost näkku teha⁵¹, et just sotsiaalmeedias võib jääda maha jälg, mis võib ettearvamatul viisil sind tulevikus mõjutada, võrreldes suhteliselt anonüümse massi hulka sulandumisega, kui osaleda protestil tänaval.

Lisaks mõjutab arusaamu tõenäoliselt intervjuueeritute suhteliselt kõrge haridustase ning oluliste teemadena tõstasid vastutustundlikkus ja soov ühiskondlikke protsesse põhjalikumalt mõista. Viimase üheks väljundiks oli ka see, et kuigi valimistel osalemist peeti oluliseks kodanikuks olemise osaks ning valdavalt soovisid informandid olla Eestiski head kodanikud, jätsid ka need, kellel oli legaalselt võimalik valimistel osaleda, selle kasutamata. Peamise põhjuse toodi välja, et arusaam ja teadlikkus Eesti poliitikast ja ühiskonnast ei olnud piisav, mis tekitas tunde, et oma hääle andmine sellistes tingimustes oleks vastutustundetetu.

Uurimustulemused lubavad eeldada, et uussisserändajate lõimumise ning kodanikuosaluse suurendamisel võiks olla abi neile disainitud 'veebivõimalustest kodanikuks kujundamise hoogustamiseks'⁵². Selle suurim potentsiaal võiks olla suhtlemise suurendamine kohalikega, seda eriti ühiskondlikel ja poliitilistel teemadel. Suur abi oleks ka usaldusväärse info koondamisest, et teave Eesti kohta ei jääks sama juhuslikuks, kui see näib olevat praegu. Kuigi ideed võimaliku digiplatvormi reklaamimisest palju jutuks ei tulnud, võib intervjuude puhul eeldada, et seda oleks lihtne teha Eesti välismaalasi ühendavates sotsiaalmeediagruppides nagu näiteks *Expats group*.

Osalus ja Ukraina sõja põgenikud

Antud empiiriline uurimus on läbi viidud enne Vene kallaletungi Ukrainale. Intervjuueeritutest on vaid üks inimene Ukraina päritolu ning tema ei tulnud Eestisse sõja eest pagedes vaid juba palju varem. Küsimus varasematest kogemustest ja päritolumaast on hiljuti saabunud Ukraina noorte puhul kardetavasti veelgi teravam, kui antud analüüsist teiste uussisserändajatega esile tuleb. Suur osa Ukrainast saabunud noori suhtlevad vene keeles või oskavad seda paremini kui teisi keeli. Seega puudutab neid ka antud raportis esile toodud eesti- ja venekeelse kogukonna eraldatus. Seda taaskord palju teravamalt kui olemasoleva analüüsi informante, kuivõrd keeleliselt lähema kogukonnaga on suhtlemine tõenäoliselt pingeline.

Suure tõenäosusega on nende kohanemisprotsessis mitmeid erinevusi võrreldes antud empiirilise uurimuse valimiga traumaatiliste kogemuste ning koduriigist lahkumise eripärade tõttu. Teisalt võiks

⁵¹ Tiidenberg 2021

⁵² Isin ja Rupert 2015.

aga eeldada, et e-riigi eelised kergendavad ka sõjapõgenike asjaajamise protsesse. Ukraina sõjapõgenike, kaasa arvatud nende noorte, kohanemise ja lõimumise teemad on suurema tähelepanu all kui teiste segmentide omad. Võib arvata, et antud raporti analüüsis esile kerkinud teemade sarnaselt, võib ka Ukrainast saabunud noorte jaoks olla keeruline leida kohalike sõpru või olla kursis siinse ühiskonna teemadega. Nad vajavad vähemalt sama palju või veelgi rohkem juhendamist kui teised uussisserändajatest noored ning ka neid võiks aidata veebivõimalused kodanikuks kujunemise hoogustamisel.

LISA 1 Intervjueeritute tabel

	Nimi (pseudonüüm), vanus	Eestis viibitud aeg	Päritolu piirkond	Õpilas/tööstaatus	Intervjuu tüüp ja kestus
1	Linda, 23	1 aasta, 3 kuud	Euroopa	üliõpilane	näost-näkk, 1 h, 16 min
2	Carol, 25	veidi üle 2 aasta	Lähis-ida	üliõpilane, töötab	näost-näkk, 1 h, 7 min
3	Ann, 26	veidi üle 2 aasta	Euroopa	üliõpilane	näost-näkk, 1 h, 11 min
4	Eliza, 29	veidi üle 2 aasta	Globaalne Põhi	üliõpilane	Zoomi intervjuu, 1 h, 6 min
5	Alice, 25	1 aasta, 3 kuud	Euroopa	üliõpilane, töötab	Zoomi intervjuu, 59 min
6	Charlie, 28	4 aastat, 4 kuud	Aasia	üliõpilane, töötab	näost-näkk, 1 h, 4 min
7	Ted, 22	4 aastat, 3 kuud	Aasia	üliõpilane	Zoomi intervjuu, 54 min
8	Pavel, 22	veidi üle 1 aasta	Euroopa	üliõpilane	Zoomi intervjuu, 1 h, 1 min
9	Kevin, 26	2 aastat, 5 kuud	Lähis-Ida	ülikooli hiljuti lõpetanud, töötab	näost-näkk, 57 min
10	Ruslan, 18	Ca 6 aastat tagasi	Euroopa	Rakenduskõrgkooli tudeng	Näost-näkk, 54 min
11	Maria, 17	Ca 4 aastat	Euroopa	õpilane	Zoomi intervjuu, 1h 6min
12	Charmi, 22	Ca 6 kuud	Aasia	üliõpilane	näost-näkk, 1h 26 min
13	Henry, 16	Ca 5 aastat	Aasia	õpilane	Zoomi intervjuu, 55 minutit
14	Alec, 16	Ca 5 aastat	Euroopa	õpilane	Zoomi intervjuu, 36 min